

2012 06 | INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01

UB Utrecht
experimenteert

**iPad in
wetenschappelijk
onderwijs**

02

Vrijheid van meningsuiting

**Zoekmachines
gereguleerd?**

03

International
Bielefeld Conference

**Bibliotheken
voor de
wetenschap**

04

De jonge onderzoeker

**Tijdwinst
door DMS**

7 miljoen
collectieobjecten

**NCB
Naturalis
digitaliseert**

redactieadres

InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Jos van Dijk, Alice Doek, Alice de Jong, Marie-José Klaver (nieuwsredacteur), Carin Klompen, Marieke Kramer, Hans van der Laan, Jenny Mateboer, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Eric Sieverts, Jeroen Tegelaar en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Jeroen Bosman, Jurn Glazenburg, Antoine Gribnau, Frank Huysmans, Irene Haslinger, Maarten Heerlien, Dymphie van der Heyden, Mark Jansen, Bianca Kramer, Jon Peter van den Oever, Raymond Snijders, Jeanine Tieleman, Huib Verhoeff. Omslag: Eric van den Berg.

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter), drs. Ch. L. Citroen en prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-6276609, fax 020-6383817. InformatieProfessional verschijnt maandelijks (10 x per jaar, januari/februari-nummer en juli/augustusnummer gecombineerd). Abonnementsprijs € 90,-. Instellingen met meer dan één abonnement op hetzelfde adres betalen voor het tweede en volgende abonnement € 60,-. Nieuwe abonnementen: abonnementen worden per jaargang afgesloten. Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd. Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement € 50,- (met als maximale duur vier jaar), losse nummers € 12,50. Leden van de NVB komen in aanmerking voor een gereduceerd abonnementsstarief. Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Mariaplaats 3, 3511 LH Utrecht, tel. 030-2330050, e-mail info@nvbonline.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

**Nederlands
uitgeversverbond**
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib 23 & insert Ingressus 9, 29
Biblioref 24 NVB 40

2012 06

04 Nieuws

12 IP was erbij Congres De bibliotheek in 2025 en FOBID JC-bijeenkomst
Afkopen van auteursrechten bij digitaliseringsprojecten

15 Column Eric Sieverts

30 Boeken Verboden boeken en Facilitating access to the web of data

32 Recht op informatie

33 Tablet apps Kindle for Android, Tablisto en ezPDF Reader

35 Agenda

36 Professional in het nieuws Nadia Kreeft

37 Een ander vak Mira Feticu

37 Lintjesregen

38 Column Frank Huysmans

10 **Paul Nieuwenhuysen** Hebben bibliotheken een rol in de wetenschap?

Van 24 tot 26 april vond de tiende editie van de International Bielefeld Conference plaats. Centraal stond de rol van bibliotheken en informatiecentra in de wetenschap. Een verslag.

16 **Maarten Heerlien** **en Jon Peter van den Oever**

Archief van het aardse leven gaat digitaal

Het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis werkt aan een veelomvattend digitaliseringsproject. Maarten Heerlien en Jon Peter van den Oever over 7 miljoen collectieobjecten, 80 nieuwe arbeidsplaatsen en 9 werkstraten.

20 **Jos van Dijk** Geef zoekmachines de ruimte

Joris van Hoboken promoveerde op het proefschrift 'Search Engine Freedom'. InformatieProfessional sprak met hem over de vraag hoe de ontsluiting van het internet kan worden gereguleerd.

26 **Bianca Kramer, Jeroen Bosman en Huib Verhoeff** UB Utrecht doet proef met iPad

Een tabletcomputer is nuttig en handig in het wetenschappelijk onderwijs, zo blijkt uit een proef van de UB Utrecht. Aan de bibliotheken de uitdaging om ervoor te zorgen dat klanten met tablets niets missen.

34 **Antoine Gribnau** Tijdwinst door documentmanagementsysteem

Een documentmanagementsysteem (DMS) zou een organisatie tijd- en dus geldwinst opleveren. In de serie De jonge onderzoeker nam Antoine Gribnau de proef op de som.

Het volgende nummer van InformatieProfessional verschijnt 28 juni.
Bijdragen voor dat nummer zijn welkom tot 11 juni.

REDACTIONEEL

Vlinders

Na de zomer heropent het Stedelijk Museum Amsterdam. InformatieProfessional neemt alvast een kijkje in de nieuwe aanbouw. De kunsttempel herbergt ook nu nog een leeszaal/bibliotheek met een uitgebreide boekencollectie, archief en documentatie, want 'in de kunstwereld viert papier nog hoogtij'.

Ondertussen buigt de crème de la crème van de informatiewereld zich in de Koninklijke Bibliotheek over mogelijke toekomstscenario's van onze branche, waarbij het woord 'bibliotheek' de discussie zou belemmeren. Wat moeten we dan met het woord 'papier'? En met het papier zelf? NCB Naturalis in Leiden weet daar wel raad mee. Daar hebben ze hun handen vol aan een giga-digitaliseringsproject. Niet alleen delen van de bibliotheek, maar (vooral) ook hele natuurhistorische collecties, van weekdieren tot vlinders, worden omgezet in bits en bytes.

En wat 'onze' toekomst betreft, het is het goed om te lezen dat de bibliotheekwereld nog altijd enthousiaste mensen weet aan te trekken. Zo komt in de rubriek Professional in het nieuws een kersverse, hooggehakte vakreferent Japanologie en Koreanistiek aan het woord. Hopelijk zal haar werk tot een lange liefde voor ons vak leiden. Hoezo vlinders?

Carin Klompen

redactie@informatieprofessional.nl

Stedelijk Museum in aanbouw

Nog een paar maanden te gaan. Dan opent het Stedelijk Museum Amsterdam na een jarenlange verbouwing weer zijn deuren. De aanbouw (door haar vorm in de volksmond 'badkuip' genoemd) vormt vanaf 23 september de nieuwe toegangspoort tot het museum. In de 'badkuip', een ontwerp van architectenbureau Benthem Crouwel, komen een auditorium en tentoonstellingsruimtes.

Eronder, dat wil zeggen: op de begane grond (zie foto), bevinden zich het restaurant, de garderobe, museumwinkel en een lounge ruimte. 'In deze ruimte kunnen

mensen alvast bij een informatiebalie inlichtingen krijgen en kunsttijdschriften inzien,' zegt bibliothecaris Michiel Nijhoff. Wie meer verdieping wenst, kan via de trap bij de museumwinkel naar beneden. Hier treft men de leeszaal / bibliotheek aan, waar de uitgebreide boekencollectie, maar ook het archief en documentatie te raadplegen zijn. 'De geheel witte inrichting, eveneens van de hand van Benthem Crouwel, is klassiek. Langs vrijwel alle muren staan boekenkasten – in de kunstwereld viert papier nog hoogtij – en in het midden verrijst een lange leestafel.' <

trap naar
de leeszaal

lounge

garderobe

museumwinkel

kassa's

hier komt
de bezoeker
binnen

UB's op Pinterest

Amerikaanse bibliotheken experimenteren op het snel groeiende fotonetwerk.

Pinterest, een sociaal netwerk voor mooie plaatjes, is ontzettend populair. In de Verenigde Staten maken ook steeds meer universiteitsbibliotheken gebruik van de plaatjessite. De Association of College and Research Libraries organiseerde onlangs een seminar voor universiteitsbibliothecarissen over Pinterest. Het weblog Wired Campus beschrijft de Pinterest-sites van drie Amerikaanse universi-

teitsbibliotheken. Saint Mary's College in Californië gebruikt Pinterest onder meer om katholieke heiligen te herdenken en boeken aan te prijzen. Volgens vakreferent Sarah Vital van Saint Mary's sluit Pinterest aan bij een van de favoriete bezigheden van bibliothecarissen: lijstjes maken. Pinterest maakt lijstjes interactief en maakt daarmee volgens Vital het werk nog leuker. De bibliotheek van Virginia

Tech plant verschillende renovaties. Daarbij wordt Pinterest ingezet als een soort mood board. Bibliothecarissen verzamelen foto's van verschillende soorten interieurs die als inspiratie kunnen dienen voor de opknapbeurt die de Newman Library en de kamer van de decaan krijgen. De bibliothecaris van de University of Nevada in Reno die het Pinterest-account beheert, heeft ontdekt dat de site han-

dig is om te ontdekken welk beeldmateriaal de bibliotheek niet online heeft staan. Omdat foto's de hoofdmoot van Pinterest vormen, is het noodzakelijk dat een afbeelding online staat voordat je 'm over kunt nemen. De University of Nevada voorziet daarom de website van de bibliotheek van meer foto's.
www.pinterest.com/smclibrary
www.pinterest.com/vtlibraries
www.pinterest.com/unrlibraries <

Pulitzer-winnaars delen prijzengeld met collega's

Bekroonde journalisten bekostigen cursussen datajournalistiek.

De Amerikaanse onderzoeksjournalisten Ken Armstrong en Michael Berens van The Seattle Times investeren het prijzengeld van hun Pulitzer, een prestigieuze Amerikaanse prijs die wordt uitgereikt op het gebied van nieuws, kunst en letteren, in cursussen datajournalistiek voor collega's. Beide reporters vinden het belangrijk dat ook andere journalisten leren hoe ze nieuws kunnen destilleren uit openbare digitale bronnen. Armstrong en Berens wonnen een Pulitzer voor een serie artikelen over het gebruik van methadon als goedkope pijnstiller in Washington. Sinds de overheid bezuinigt

Pijnstiller methadon doodde duizenden mensen in Washington

op medicijnkosten door het gebruik van het goedkope methadon als pijnstiller te bevorderen onder mensen die via diezelfde over-

heid zijn verzekerd, sterven veel mensen aan de gevolgen. De journalisten telden op grond van overheidsdata ruim 2.170 methadondoden in Washington. Ook heeft een aantal methadon-gerelateerde moorden plaatsgevonden. Armstrong en Berens zijn van mening dat openbare digitale informatiebronnen goudmijnen voor de journalistiek zijn. Alleen weten slechts weinig collega's hoe ze toegang kunnen krijgen tot die data en hoe ze de juiste vragen kunnen stellen en de resultaten moeten interpreteren. De door de Pulitzer-winnaars betaalde datajournalistiekcursussen moeten daar verandering in brengen. <

Foto: Phoenix House

Widener Library, onderdeel van de UB van Harvard

Harvard Library: 'We kunnen abonnementen niet meer betalen'

Universiteitsbibliotheek zegt dat de hoge prijzen voor wetenschappelijke tijdschriften ten koste gaan van de collectievorming.

Harvard University heeft de noodklok geluid over de prijzen van abonnementen op wetenschappelijke tijdschriften. De universiteitsbibliotheek van de gerenommeerde Amerikaanse universiteit heeft een memo aan de docenten en hoogleraren gestuurd met het verzoek om artikelen op een open access manier te publiceren en ze niet meer te publiceren in tijdschriften van uitgevers die geld vragen voor de toegang. Harvard Library moet jaarlijks 3,75 miljoen dollar betalen voor abonnementen op wetenschappelijke tijdschriften. De bibliotheek heeft de grootste moeite om dit bedrag te kunnen ophoesten. Twee uitgevers hebben de prijzen voor abonnementen de afgelopen jaren

met 145 procent verhoogd. Omdat de UB zoveel betaalt voor tijdschriftabonnementen, komt de collectievorming in gevaar. Harvard heeft ook principiële bezwaren tegen de restricties die uitgevers opwerpen om de toegang tot de tijdschriften te beperken. Wetenschappers wordt dringend verzocht hun artikelen af te staan aan Digital Access to Scholarship at Harvard (DASH), het eigen repository van de universiteit, en open access-tijdschriften uit te zoeken om in te publiceren. Harvard is niet de enige organisatie die in opstand komt tegen de wetenschappelijke uitgevers. Research Libraries U.K. (RLUK), een organisatie die 30 Britse academische

bibliotheeken vertegenwoordigt, weigerde vorig jaar om het contract met Elsevier en Wiley-Blackwell te verlengen vanwege de hoge prijzen en de auteursrechtelijke beperkingen die de uitgevers wilden opleggen. Na een onderhandelingsproces gingen de uitgevers akkoord met lagere abonnementsprijzen waardoor de Britse UB's 20 miljoen pond goedkoper uit zijn. In Groot-Brittannië heeft de overheid onlangs een grootschalig open access-initiatief gelanceerd. De Britse wetenschapsminister kondigde het initiatief aan tijdens de jaarvergadering van het uitgeversgenootschap. Jimmy Wales, de oprichter van Wikipedia, is aangetrokken als consultant. <

>> Filmscripts als ebooks

Warner Brothers geeft de scenario's van filmklassiekers als *Casablanca* en *Ben Hur* uit als verrijkte ebooks. 'Inside The Script' is de naam voor de reeks digitale scenario's. De ebooks, verrijkt met aantekeningen van de producer, kostuumschetsen en nog onbekende setbeelden, zullen binnenkort voor ongeveer 10 dollar per aflevering te koop zijn bij Amazon. De filmbooks zijn geschikt voor iPad, Kindle en Nook. <

>> Google opent Italiaanse ebookwinkel

De eerste niet-Engelstalige ebookstore van Google is geopend. Het is de Italiaanse Google Play-winkel. Italianen kunnen kiezen uit twee miljoen ebooktitels. Eerder opende Google al ebookwinkels in de Verenigde Staten, Canada, Australië en Groot-Brittannië. play.google.com/intl/it/about/books <

>> Stijging ebookverkoop compenseert dalende verkoop papieren titels

In Groot-Brittannië is het aantal verkochte ebooks het afgelopen jaar met 366 procent gestegen. Volgens de Britse Publisher Association compenseert de groeiende belangstelling voor digitale boeken de afnemende verkoop van papieren boeken. Ebooks maken nu ongeveer 6 procent van het totale aantal verkochte boeken in het Verenigd Koninkrijk uit. <

Foto: Michael Hamann

Krattenkast

Organisatieporno. Zo noemt het technologiemagazine *Wired* deze krattenkast van de Nederlandse ontwerper Mark van der Gronden. De kratten fungeren als schuiflades. Ze zijn gemonteerd in een zwart stalen frame. Het Victoria & Albert Museum gebruikt Van der Grondens kasten als onderstel voor glazen bakken om sieraden ten toon te stellen. De kasten zijn te koop vanaf 1.860 euro. Er zijn verschillende uitvoeringen en maten leverbaar. www.markvandergronden.nl

Foto: Lensvelt (www.lensvelt.nl)

#IPLINGO

Hangout

Door: Jurn Glazenburg

Google+ biedt de mogelijkheid om met een aantal deelnemers een virtuele vergadering te beleggen. Gebruikers kunnen videobellen en tegelijkertijd een YouTube-film of een presentatie in Google Docs bekijken. Ondertussen is commentaar geven of een document bewerken een optie.

Google plaatst een dergelijke vergadering in een 'hangout' en maakt hiermee online samenwerken eenvoudig. Net

zoals bij videobeldiensten als Apple's Facetime, Skype en MSN Video zie je in de hangout met wie je samenwerkt. De 'hangout' kan een alternatief zijn voor een fysiek overleg; met als grootste voordeel: besparing op reistijd en -kosten. Voor bijvoorbeeld thuiswerkers krijgt de verbinding met kantoor een extra (beeld)dimensie.

De 'hangout' past in de filosofie van het Nieuwe Werken (HNW). De overheid spoort

mensen aan om meer tijd- en plaatsonafhankelijk te werken, bijvoorbeeld door thuis aan de slag te gaan. Dit laatste vergt discipline. Velen zijn immers gewend om naar kantoor te gaan en daar in de directe nabijheid van collega's aan het werk te togen. Een thuiswerker moet zichzelf aansporen. Voor hen die daarmee worstelen kan de lokale bibliotheek – als werk-omgeving – soelaas bieden. Via (gratis) wifi kan er zo een

'hangout' met collega's opgestart worden.

Het tijd- en plaatsonafhankelijk netwerken uit HNW zien we wel bij jongeren; in gezelschap van vrienden in de fysieke hangout twitteren en msn'en ze ondertussen met hen die zich elders bevinden. Zo onderhouden ze spelenderwijs hun directe en indirecte contacten. De techniek is er klaar voor, nu de kantoorwerker nog.

Mail suggesties naar redactie@informatieprofessional.nl of tweet met hashtag #iplingo @ipnieuws

Presentatie Visual METS-Viewer door IISG en Aletta

Open source-programma maakt het ontwikkelen en bekijken van online collecties op erfgoedsites eenvoudiger.

Op 5 juni a.s. wordt het eindresultaat van het project Visual METS gepresenteerd door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en Aletta, instituut voor vrouwen-geschiedenis. In dit project is open source-software ontwikkeld waarmee erfgoedinstellingen in staat worden gesteld hun gedigitaliseerde collectie

op hun website te presenteren. De Visual METS-Viewer is een gebruiksvriendelijke en eenvoudig te bedienen web gebaseerde applicatie waarmee erfgoedinstellingen complexe digitale documenten online kunnen presenteren. Bezoekers van de website kunnen documenten bekijken met de viewer. Om de online presentatie te

realiseren, maakt de instelling een zogenaamd METS-bestand. (METS staat voor Metadata Encoding Transmission Scheme.) Dit METS-bestand, dat gebruik maakt van de internetstandaard XML, bevat verwijzingen naar afbeeldingen – meestal gescande archiefstukken of publicaties – en legt de volgorde vast waarin deze bestanden moeten worden

gerealiseerd. Omdat gebruik wordt gemaakt van XML, kunnen de bestanden ook eenvoudig worden hergebruikt binnen andere toepassingen.

In het juli/augustusnummer van InformatieProfessional zal een artikel over de ontwikkeling van de Visual METS-Viewer verschijnen. <

METS brengt archiefstukken tot leven op het web

Foto: Anne Dole

GELEZEN

“ Ik vertelde over het plan van een vriend van me, Tim de Gier

heet hij, om een boekwinkel te beginnen waarin slechts een stuk of vijf boekenkasten staan. Die hebben allemaal een thema en een samensteller (vanaf nu: een curator, hét modewoord van 2013). Willekeurig voorbeeld: de beste hiphopboeken, zorgvuldig uitgekozen door Faberyayo. Of: de indrukwekkendste fotoboeken, door Anton Corbijn.

”

Ernst-Jan Pfauth,
www.nrcnext.nl/columnisten/2012/05/02/de-boekhandelaar/

advertentie

Wij kunnen u helpen efficiënter te werken

INGRESSUS

www.ingressus.nl

Hebben bibliotheken een rol in de wetenschap?

Van 24 tot 26 april vond in Duitsland de tiende editie van de International Bielefeld Conference plaats. Centraal stond de rol van bibliotheken en informatiecentra in de wetenschap.

Door: Paul Nieuwenhuysen

De organisatie van deze conferentie ligt vooral bij de bibliotheek van de universiteit van Bielefeld in Duitsland. Het is dan ook normaal dat de thema's belangrijk zijn voor wetenschappelijke bibliothecarissen. Door de geboden kwaliteit en ook door de aantrekkelijke, goede prijs-kwaliteitverhouding zijn deze conferenties nu door velen erkend als zeer belangrijk in het genre. Dat is wel eigenaardig, omdat de stad Bielefeld noch de universiteit daar groot en bekend zijn.

Maar inderdaad, de lezingen waren inhoudelijk van hoog niveau en de meeste sprekers konden zich boeiend uitdrukken. Bovendien werden de presentaties ondersteund met duidelijke 'slides' en live video, en die beelden werden dan ook nog scherp, helder en groot geprojecteerd, zoals op de betere popfestivals. Helemaal achteraan kon ik discreet en ongestoord aan een tafel de lezingen volgen zonder verrekijker, en kon ik tegelijkertijd met mijn notebok en gratis internet in de weer blijven.

Deze conferenties zijn geen aaneenschakeling van rapportjes door onervaren studenten of beginnende professionals, geen aaneenrijging van gevalstudies, 'how we do it' in die pittoresk gelegen bibliotheek tussen de geiten in de bergen van Verwegistan. Nee, hier een parade van experts die overzichten brengen van hun

gebied en recente verwezenlijkingen in hun naaste omgeving.

Bibliotheek en data

Een van de terugkerende thema's op de conferentie was de explosieve groei van data op computers in de wereld, ten dienste van de wetenschap. Bibliotheken moeten hun rol dus nog eens uitbreiden: minder tijd spenderen aan beheer en beschikbaarstelling van relatief gemakkelijk beheersbare 'informatie' in de vorm van eenvoudige documenten en meer tijd geven aan de minder nette en heterogene, onderliggende 'data', waar de meeste uitgevers zich (nog) niet mee bezighouden.

In haar voordracht 'The Data Challenge – For Libraries' besprak Birte Christense-Dalsgaard van de Koninklijke Bibliotheek in Kopenhagen de nood aan beter beheer en terbeschikkingstelling van data naast informatie. Een interessante zin van haar betoog kwam erop neer dat de meeste van haar collega's in de nationale bibliotheek amper weten waarover zij het heeft.

Verder daalde Anne Trefethen van de University of Oxford af uit haar gerenommeerd bastion van de wetenschap, om een antwoord te geven op de eenvoudige vraag 'Drowning in Data?' Het juiste antwoord is 'Ja!'. Haar uiteenzetting was zowel vormelijk als inhoudelijk overtuigend. Als klap op de vuurpijl sprak Trefethen over een ambi-

tieus internationaal project in radioastronomie waaraan ze meewerkt: als binnen enkele jaren de fase van datacollectie zal starten, dan zullen er zoveel data binnenkomen, dat we alleen maar kunnen hopen dat er tegen die tijd computers en geheugen beschikbaar zullen zijn om die data te verwerken. De installatie van de apparatuur is gepland over heel Australië en dan vooral in de onbewoonde, goedkope, droge, zanderige woestijnen. Verbouwereerd kan ik alleen maar opperen: 'Moet er nog zand zijn?'

In de cloud

Ook veelvuldig aan bod kwam de verhuizing van software en gegevens vanuit de eigen, vertrouwde bibliotheekcomputer(s) en bibliotheeksoftware naar de 'cloud' ergens op het internet, onder de vleugels van een grote internationale organisatie, in synergie met de bijdragen van andere bibliotheken en informatiecentra. Deze evolutie zet blijkbaar snel door, bijvoorbeeld in Noorwegen op nationale schaal en in Nederland institutioneel.

Jan Reichelt, mede-oprichter van Mendeley Ltd in Londen, plaatste uiteraard Mendeley, het product van hemzelf en zijn collega's, in de spotlights, onder de titel 'Research Productivity and Collaboration with Mendeley and the Role of the Library'. Hun software dient voor vlot beheer op persoonlijk niveau, van publicaties

en andere bestanden en voor communicatie met andere wetenschappers, allemaal in 'the cloud'. De functionaliteit ervan is indrukwekkend, nog 'straffer' dan wat minder recente producten bieden. De populariteit blijkt uit meer dan een miljoen gebruikers en meer dan 100 miljoen geüploade documenten, in amper twee jaar. Dit fenomeen verdient opvolging.

Het verschil maken

Ook besteedden vele sprekers aandacht aan de alsnog groter wordende afstand tussen het klassieke beeld van bibliotheken en de aanpak die nu al nodig is om het verschil te maken voor wetenschappers. Daarmee hangt samen de nood aan curriculumhervorming bij de meeste 'schools for library and information science'.

Zo gaf Stefan Gradmann van de Humboldt University Berlin, Berlin School of Library and Information Science, een schitterend overzicht, getiteld 'From Containers to Content to Context: the Changing Role of Libraries in eScience and eResearch'. Je moet het maar doen: in twintig minuten zette hij de geschiedenis van bibliotheken uiteen en maakte ook nog even duidelijk wat de beroemde Tim Berners Lee en adepten informatici allemaal willen met linked open data en het semantisch web. Bibliotheken moeten deze weg volgen als zij efficiënt willen blijven werken. Maar de spreker heeft zin voor realiteit: koel besluit hij zijn gedrukte abstract met: 'However, quite some cultural changes are required from the librarian community to success-

Foto: Erich Greveling / Bielefeld University Library

fully operate this turn.’
Heiner Stucken Schmidt, van Mannheim University, formuleerde zijn titel al direct als een stelling: ‘Applied Research as a Basis for High Quality Information Services – a CIO Perspective’. Hij was gevraagd om in zijn nieuwe rol van Chief Information Officer van een universiteit zich uit te laten over het ons allen bekende probleem: hoe meer doen met minder geld? Zijn antwoord: nog een beter zicht krijgen op de dynamische realiteit en nog meer inzetten op innovatie.

Hans Geleijnse, vroeger werkzaam bij de universiteit in Tilburg, en nu Library Strategy Consultant, plaatste ‘Libraries and Library Networks at Crossroads’. Hij benadrukte de groeiende nood aan samenwerking tussen bibliotheken, zowel in consortia voor licenties als bij computerverwerking met catalogi en ‘discovery systems’ in ‘the cloud’.

Software voor repositories

Patrick Hochstenbach, digital architect bij de Universiteit

Gent, rapporteerde over ‘The Catmandu / LibreCat Project, A Development Strategy for Repositories’. Zijn groep maakt vorderingen bij de ontwikkeling van betere software voor repositorybeheer, in samenwerking met de universiteiten in Lund en Bielefeld. Software voor repositories is al jaren beschikbaar, gratis zelfs, en in gebruik wereldwijd. Maar als beheerders het onderste uit de kan willen, dan stuiten zij op problemen, door de nood aan integratie met andere systemen, door de achterhaalde visie dat documenten het centrum vormen van een repositorysysteem, vanwege de poore interactie met de populaire webzoekmachines, enzovoort. Vruchten van hun werk zullen, aldus Hochstenbach, binnenkort ook gratis beschikbaar zijn. Gezien de complexiteit van de software zal aanpassing en implementering wel niet te doen zijn voor ‘dummies’.

Open access-boek

Eelco Ferwerda, van de OAPEN Foundation in Den Haag, bracht een pleidooi ‘OAPEN – The

Case for Open Monographs’. Na het succes van de open access-tijdschriften nu ook boeken in open access. De spreker ging zelfs zover om te beweren dat het open access-boek de enige oplossing is die overblijft, als we nog monografieën willen in wetenschappelijke communicatie. De ons alom bekende ‘serials crisis’ maakt immers dat er in universiteiten geen geld meer overblijft voor de aankoop van boeken; de oplage en omzet daalt dus van duizenden naar honderden en op den duur geven de uitgevers er de brui aan, omdat de klassieke businessmodellen dan niet meer functioneren. Even terzijde: al jaren stel ik dat het woord ‘boek’ in deze context nog wel wat verwarrend kan zijn; een mooie omslag speelt nog mee op het scherm, maar er komt geen gram papier of karton meer aan te pas.

Ook open access in de voordracht van Heinz Weinheimer van Springer Science + Business Media in Heidelberg. Hij gaf een helder overzicht

van ‘Business Models in STM Publishing’. Wij weten dat Springer na opsorpen van de pionier BioMed Central vooruitloopt met publiceren van tijdschriften in open access. Deze vooraanstaande werknemer bij Springer sloot zich daar helemaal bij aan; volgens hem wacht open access een schitterende toekomst, maar zullen de klassieke businessmodellen het nog lang volhouden, tot spijt van de visionairen en utopisten onder ons.

Volgende conferentie?

De organisator-hoofdbibliothe-caris stopt met zijn professionele rol en weet nog niet zeker of het wel mogelijk zal zijn in de toekomst weer zo’n congres te organiseren. Hij drukte de hoop uit op een elfde editie van International Bielefeld Conference, niet in 2013, zelfs niet in 2014, maar pas in 2015.

conference.ub.uni-bielefeld.de

<

Paul Nieuwenhuysen is redacteur van InformatieProfessional.

'Als sector een strategische agenda opstellen'

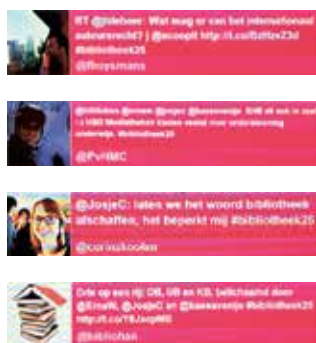
Op 26 april organiseerde de KB de conferentie 'De bibliotheek in 2025'. Ongeveer 100 mensen uit de bibliotheeksector (UB, OB en KB) en omliggende sectoren (OCW, uitgeverijen, boekenvak, erfgoed) kwamen bijeen om over de toekomst van de bibliotheek te praten.

Door: Irene Haslinger

Bestaat er in 2025 nog zoiets als een bibliotheek? En zo ja, hoe ziet die bibliotheek er dan uit? Welke maatschappelijke functies vervult die bibliotheek? En voor wie? Het doel van de bijeenkomst was een dialoog op gang te brengen binnen de sector. Want als je een beeld hebt van de bibliotheek in 2025, dan kun je vanuit de toekomst terugredeneren naar het heden, en daar vragen bij stellen. Zijn er onderwerpen waar de bibliotheeksector nu al over na moet denken, of nu al actie voor moet ondernemen? Of zijn er juist kwesties waar bibliotheken nu niet meer in moeten investeren, met de bibliotheek van 2025 in het vizier?

Verwachtingen

In de ochtend schetsten twee keynotesprekers een beeld van de bibliotheek in 2025. Mariëtte Schaake, europarlementariër voor D66, sprak de zaal toe via een videoboodschap. Zij is ervan overtuigd dat bibliotheken in 2025 nog steeds een belangrijke rol spelen: als betrouwbare gids in de enorme hoeveelheid informatie, en als 'hub' voor open data. Bibliotheekgebouwen zullen ook dan een plek zijn van rust en inspiratie voor mensen van verschillende achtergronden, aldus Schaake.

Volgens Valentine van der Lande, oprichtster van Tenpages.com, zitten bibliotheken op een schat aan informatie. En daarmee bedoelt zij niet alleen de content, maar ook de kennis van bibliotheken over de gebruikers van die content. Wanneer men deze gegevens, samen met informatie over de wensen van hun gebruikers, slim combineert met nieuwe technologische ontwikkelingen, dan is de rol van de bibliotheek volgens Van der Lande voorlopig nog niet uitgespeeld.

Vier toekomst-scenario's

Geïnspireerd keerden de deelnemers terug bij de vraag van de dag: de toekomst van de bibliotheek. Een concreet beeld van 'de bibliotheek in 2025' oproepen, vraagt veel van ieders voorstellingsvermogen. Daarom waren er voorafgaand aan het congres vier mogelijke toekomstscenario's ontwikkeld

samen met Atos Consulting (over dit traject werd al eerder bericht in *InformatieProfessional* 4/2012). Ieder scenario geeft een kijkje in een mogelijke maatschappij van de toekomst:

1. Meegroeimaatschappij: geen schokkende veranderingen. We groeien langzaam mee met alle nieuwe technologische ontwikkelingen en het toenemende informatieaanbod.

2. Maatwerkmaatschappij: alle informatie komt op maat naar ons toe; tekst blijft de belangrijkste vorm voor informatieoverdracht.

3. Multiconnected maatschappij: we leven allemaal in onze eigen informatiewereld. De techniek is versmolten met het individu. Tekst is niet langer het dominante formaat voor informatieoverdracht, maar ook beeld en geluid.

4. Multichannel maatschappij: we ervaren en nemen informatie op via alle zintuigen. Verspreiding van informatie gaat via verschillende kanalen en richt zich op grote groepen mensen, niet op het individu.

Last van het woord 'bibliotheek'

In een paneldiscussie met vertegenwoordigers uit de bibliotheeksector en omliggende sectoren werden de scenario's concreter onder de loep genomen. Marco de Niet (directeur DEN),

Valentine van der Lande, Anna Bakker (directeur Bureau KVB), Theo Huibers (directeur Thae-sis), Erna Winters (directeur Bibliotheek Kennemerwaard), Josje Calff (adjunct-directeur Universitaire Bibliotheken Leiden) en Bas Savenije (algemeen directeur KB) discussieerden over hun favoriete scenario.

Scenario 3 en 4 scoorden hoog omdat ze 'spannend' of het 'meest realistisch' waren. Theo Huibers koos voor het meegroeiscenario, omdat dat scenario uiteindelijk toch ook 'de andere drie omvat'. Josje Calff merkte op dat de discussie belemmerd werd door het woord 'bibliotheek'. Ze stelde voor om die term los te laten, en meer te denken in taken en functies die vervuld moeten worden in de verschillende scenario's dan te vragen naar de rol van 'de bibliotheek' binnen deze scenario's.

'Het is augustus 2025...'

In het middagdeel gingen de deelnemers in groepen zelf aan de slag met een van de toekomstscenario's. Om alvast in de sfeer van het specifieke scenario te komen, luisterden de deelnemers naar 'een dag uit het leven van bibliotheekmedewerker Thera van den Borgh...'. In scenario 3, de multiconnected maatschappij, ziet de we-

Foto's: Jacqueline van der Kort, Koninklijke Bibliotheek

reld er in 2025 zo uit: *'Het is augustus 2025. Manager Thera van den Borgh is zojuist haar werkkamer in haar Groningse kantoor binnengelopen. Via de chip in haar bril is een irisscan doorgestuurd naar het centrale zenuwstelsel van het bedrijf, ze hoeft hierdoor niet meer in te loggen. De computer heeft haar meeste mail al beantwoord. Ze controleert de moeilijkste gevallen, terwijl ze vanuit haar bril de gegevens op de muur projecteert. Links onder de tweets, rechtsonder mails, daar tussen haar taak-informatie. Ze draait zich om en kijkt naar buiten. Ogenblikkelijk wordt ze geattendeerd op een huis dat verderop te koop staat, ze knikt en krijgt de prijs en wettenswaardigheden over de buurt te zien. Ze kijkt naar de lucht en krijgt op haar bril te zien dat het over 10 minuten zal gaan regenen. Maar over 17 minuten zal de zon doorkomen.'*

Een toekomstbeeld dat sommige deelnemers aardig verraste en soms zelfs verbijsterde. Is dit voor mij persoonlijk een aantrekkelijk scenario? Om het scenario wat concreter te maken, werd gekeken naar het businessmodel passend bij dit scenario: welke producten en diensten bied je dan, en aan welke klanten en doelgroepen? Via welke distributiekanaalen, en op basis van welk financieringsmodel?

Tot slot was de vraag: Hoe ziet de strategische agenda voor dit scenario eruit? Hoe zou het beleid eruitzien voor jouw sector als je in dit scenario zou belanden? En zie je nu al signalen dat het de kant van dit scenario opgaat?

Het bleek soms nog best lastig om concrete antwoorden op deze vragen te geven. 2025 is ver weg, en van een aantal ontwikkelingen is wel duidelijk dat ze doorzetten, maar in welk tempo, en met welke gevolgen, dat is moeilijker in te schatten.

Strategische agenda

Aan het eind van de middag werden de uitkomsten uit de deelsessies met elkaar besproken. Het resultaat is een lijst van gemeenschappelijke onderwerpen (strategische agenda), waar de sector mee verder gaat. De belangrijkste punten op de agenda zijn:

- > Het ontwikkelen van een gedeelde visie op de rol van bibliotheken in de samenleving in 2025. Deze visie zou in eerste instantie niet door technologische ontwikkelingen moeten worden ingegeven, maar vanuit de vraag: Wat vraagt de maatschappij in 2025 van ons, en waar kunnen wij meerwaarde bieden?
- > Het ontwikkelen van een gedeelde visie op taakverdeling

en financiering. De overheid kan zich niet geheel terugtrekken want pluriformiteit moet gegarandeerd blijven ('we kunnen niet helemaal afhankelijk worden van Google'). Een mogelijk model is dat de overheid de basisfunctionaliteiten (bewaren en beschikbaar stellen) financiert, en dat het bedrijfsleven een rol speelt bij het hergebruik van data voor creatieve en commerciële doeleinden.

- > Versneld komen tot een gedeelde informatiearchitectuur. Informatie is straks overal en nergens ('in the cloud'), maar bibliotheken hebben de taak om die informatie gemakkelijk vindbaar en bruikbaar te maken.
- > Een professionele lobby voeren – ook in Europees verband –, als sector, tegen beperkingen door auteursrecht.
- > Structureel doelgroepenonderzoek uitvoeren. De grens tussen consument en producent is nu al aan het vervagen, en in de toekomst zal die grens misschien helemaal verdwijnen. In deze context werd de term 'prosumer' genoemd: consument en producent van informatie tegelijk. Bibliotheken moeten op deze ontwikkelingen anticiperen, en een duidelijk(er) beeld ontwikkelen van de doelgroepen die we willen bedienen.

Uitnodiging

De dag eindigde met een uitnodiging van Bas Savenije aan de aanwezigen in de zaal om over deze onderwerpen mee te denken, en ervoor te zorgen dat we ze als sector oppakken. Voor een aantal van de onderwerpen geldt immers dat bibliotheken er al mee bezig zijn, maar de intensiteit waarmee, of de schaal waarop, daar zit nog ruimte.

Als eerste stap in het vervolgtraject zal een klein groepje afgevaardigden de punten op de strategische agenda een voor een langslopen en er actiepunten aan verbinden. De eerste vrijwilligers voor dit vervolgtraject hebben zich al gemeld, dus deze dag krijgt zeker een vervolg. <

Irene Haslinger is senior beleidsmedewerker bij de Koninklijke Bibliotheek.

Verder lezen

- > www.kb.nl/nieuws/2012/bibliotheek2025.html
- Videokeynote Marietje Schaake:**
- > youtu.be/T021BEyrvHc
- > youtu.be/BM5prl41UZU
- > youtu.be/abnfl1Bukwo
- Presentatie Han van der Zee, Atos Consulting:**
- > www.kb.nl/nieuws/2012/bibliotheek2025-zee.pdf

Afkopen van auteursrechten bij digitaliseringsprojecten kent vele vormen

Op 18 april jl. organiseerde de FOBID Juridische Commissie voor medewerkers van erfgoedinstellingen en genodigden in het Geldmuseum te Utrecht een bijeenkomst over het afkopen van auteursrechten bij digitaliseringsprojecten.

Door: **Jeanine Tieleman**

Op het programma stonden zes presentaties met aansluitend ruimte voor een plenaire discussie. De bijeenkomst werd door 25 medewerkers van diverse instellingen, het merendeel archieven en bibliotheken, bijgewoond. Na een welkomst-

lige digitaliseringsprojecten van deze boeken en tijdschriften de auteursrechten in één keer te regelen door bij collectieve beheersorganisaties (cbo's) een grensoverschrijdend collectief licentiemodel af te sluiten. Hierdoor kan worden voorkomen dat er veel publieksgeld verloren gaat aan intensieve zoek-

ger er wordt onderhandeld, hoe nadeliger dit zal uitpakken voor cultuurinstellingen.

Werkgroep Auteursrechten

Paul Keller, vice-voorzitter van Kennisland, vertelde over de recent opgerichte Werkgroep Auteursrechten, een initiatief van diverse partijen uit de culturele sector. De werkgroep wil informatieuitwisseling tussen erfgoedinstellingen bevorderen en fungeert tevens als aanspreekpunt voor auteursrechtelijke vraagstukken. Momenteel telt de werkgroep zo'n 25 leden die bibliotheken, musea en archieven vertegenwoordigen. Het secretariaat van de werkgroep is belegd bij Stichting DEN (Digitaal Erfgoed Nederland).

Handreiking

Nol Verhagen lichtte een notitie van FOBID JC toe: Handreiking voor de bepaling van een vergoeding bij grootschalige digitaliseringsprojecten van erfgoedinstellingen. De notitie dient als hulpmiddel bij projecten waarbij het niet mogelijk is om de auteursrechten zelf te regelen. De Handreiking heeft ook een rekenmodel dat de basis kan vormen om gesprekken met cbo's te voeren.

Daarna volgde een presentatie van Corrie-Christine van der Woude, sectorhoofd Collecties en Publiek van het Gemeente

Archief Rotterdam. Ze schetste een beeld van de drastische wijzigingen die in de afgelopen twee decennia in de bedrijfsvoering en dienstverlening van archieven hebben plaatsgevonden als gevolg van digitalisering en online beschikbaarstelling van hun collectie.

Tot slot volgden twee presentaties met praktijkvoorbeelden van de Zeeuwse Bibliotheek en het Regionaal Archief Leiden. Deze voorbeelden hebben gemeen dat zij bij hun projecten de auteursrechten zoveel mogelijk individueel met de rechthebbenden hebben geregeld en niet via cbo's. De mogelijkheid om afspraken over hergebruik op maat te kunnen maken, wordt als een groot voordeel beschouwd van direct contact met rechthebbenden. Ook kan het de instelling aanvullende informatie en ontbrekend materiaal opleveren.

Zo bleek deze bijeenkomst een ontmoeting van twee verschillende benaderingen om auteursrechten bij digitaliseringsprojecten te regelen: voor collecties die zich lenen voor massadigitalisering lijken collectieve regelingen met de cbo's aantrekkelijk vanwege de efficiëntie die dat oplevert. Voor heterogene collecties, zoals archiefmateriaal dat in kleinschaligere projecten wordt gedigitaliseerd, lijken individuele afspraken goed te werken. <

Jeanine Tieleman is kwaliteitsmedewerker Stichting Digitaal Erfgoed Nederland en secretaris Werkgroep Auteursrechten.

Foto's: Marian Koren

woord door Nol Verhagen, directeur van de bibliotheek van Amsterdam en voorzitter van de FOBID Juridische Commissie, beet Wilma Mossink, juridisch adviseur bij SURF en lid van de FOBID JC, het spits af met haar presentatie over twee initiatieven om het auteursrecht in Europees verband te regelen. Allereerst besprak zij het Memorandum of Understanding (MOU) inzake digitalisering en online beschikbaar stellen van out-of-commerce boeken en wetenschappelijke tijdschriften, een vrijwillige verklaring tussen rechthebbenden en bibliotheken, die in september 2011 tot stand is gekomen. Deze MOU heeft alleen betrekking op boeken en wetenschappelijke publicaties die niet meer in de handel zijn, maar waar nog wel auteursrecht op rust. De MOU heeft als doel om bij grootscha-

tochten naar soms duizenden rechthebbenden. Publicaties die uit de handel zijn, moeten niet verward worden met verweesde werken. Bij de eerste categorie zijn de rechthebbenden bekend, bij de laatste niet of moeilijk te achterhalen. Omdat de MOU in gezamenlijk overleg met alle betrokken partijen tot stand is gekomen, is er veel draagvlak voor in het veld. Vervolgens ging Mossink in op het Europese Richtlijnvoorstel voor digitalisering en openbaarmaking van verweesde werken, dat een wetgevend karakter zal hebben. Dit Richtlijnvoorstel doet veel stof opwaaien en wordt nog steeds aangepast. Er bestaan bij culturele instellingen grote twijfels of het voorstel de problemen rondom verweesde werken kan oplossen. De indruk bestaat dat hoe lan-

Eric Sieverts

Bubble boys

Foto: Jan-Jaap Heine

Foto: Jan-Jaap Heine

Eric Sieverts is
redacteur van
InformatieProfessional
en freelance docent
en adviseur

Ik ben nog uit de tijd dat informatiespecialisten hun stinkende best moesten doen om met uitgeknipte zoekstrategieën zo volledig mogelijk alle relevante informatie boven tafel te krijgen. In de huidige tijd van informatieovervloed lijkt dat steeds meer een anachronisme. Iedereen wil eigenlijk minder vinden, maar dat mindere moet dan wel precies zijn toegesneden op persoonlijke behoeften. Google hinkt daarbij een beetje op twee gedachten. Enerzijds proberen ze ons steeds meer te laten vinden door ongevraagd ook te zoeken naar varianten, samenstellingen en synoniemen van onze zoekwoorden. (Overigens lijken ze dat weer wat bij te regelen, nadat ze daarmee wel erg ver waren doorgeschoten.) Anderzijds doen ze verwoede pogingen zoekresultaten te personaliseren op basis van wat ze al van je weten. En dan kom je in Eli Parisers 'filter bubble' terecht.

Wie herinnert zich nog die oude *Seinfeld*-aflevering met de 'bubble boy', een immuundeficiënt jongetje dat in een plastic 'bubble' leeft om niet met levensbedreigende virussen en bacteriën in aanraking te komen. Ook na 1992 is die aflevering nog eindeloos op de Nederlandse tv herhaald. Pariser vreest dat we met een supergepersonaliseerde informatievoorziening in net zo'n plastic cocon terecht komen, waardoor we niet meer met onwelgevallige meningen in aanraking komen. Wie neemt de rol van eigenwijze George Costanza op zich, om onze bubbles te laten ontploffen, maar dan zonder dramatisch gevolg? Zoekmachine DuckDuckGo beweert dat te doen. Geen personalisatie en ook meteen geen privacyproblemen, omdat ze geen informatie over je zoekgedrag bewaren. Het bracht weblog SearchEngineLand er al toe om DDG te afficheren als 'The Biggest Long-Term Threat To Google'.

Een heel andere manier om uit onze bubble te ontsnappen biedt zoekmachine MillionShort, onlangs in Phil Bradleys weblog gemeld. Die laat resultaten van de hoogstgeklasseerde 1.000.000 (of 100.000 of 10.000) websites weg uit zijn antwoordlijsten. Dan krijg je eindelijk ook eens resultaten te zien die niet door duur betaalde SEO-experts omhooggepompt zijn. Een probaat middel om beslist niet alles te vinden is het zoeken in tweets. Er is geen zoekhulpmiddel dat verder terug dan de laatste twee weken de hele tweetosphere doorzoekt. Met SnapBird kun je wel onbeperkt terug in de tijd, maar dan moet je je zoekactie beperken tot de tijdlijn van één persoon, bijvoorbeeld die van jezelf. En dan zit je natuurlijk weer in een extreem nauwe bubble. Nog een ander nieuwtje (geloof ik) is Twicsy, de Twitter Pics Engine. Nog sterker dan bij gewone webplaatjeszoekers, zijn zoekingen om twitterfoto's te vinden natuurlijk beperkt tot alleen de paar woorden uit de bijbehorende tweets. Maar daardoor juist leuk om uit te proberen en je te laten verrassen door totaal onverwachte vondsten en associaties. Twicsy breekt dus juist uit de bubble. En voor de bubble boys onder u: 'expliciete' content lijkt niet gefilterd te worden.

Archief van het aardse leven gaat digitaal

Het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis werkt aan een veelomvattend digitaliseringsproject. Maarten Heerlien en Jon Peter van den Oever over 7 miljoen collectieobjecten, 80 nieuwe arbeidsplaatsen en 9 werkstraten.

Maarten Heerlien en Jon Peter van den Oever

‘Ga maar eens 800.000 mollusken sorteren’ is bij binnenkomst in de zaal Live Science van museum Naturalis in Leiden te lezen. Eronder staat geprojecteerd: ‘Nog 534.861 te gaan’.

Live Science, geopend eind april 2011, is geen doorsnee museumzaal. Het is een experiment waarmee Naturalis de grenzen van het open museum wil opzoeken: een museaal concept waarbij de bezoeker niet langer alleen de ontvanger is van de kennis die het museum uitzendt, maar waarin het bouwen van bruggen tussen museumbezoekers, amateurwetenschappers en vakspecialisten centraal staat. Dat wordt in Live Science bewerkstelligd met bijvoorbeeld bij te wonen prepareersessies, contactdagen voor amateurverenigingen en de gelegenheid tot participatie in collectie- en onderzoeksgelateerde activiteiten.

Labelgegevens overtypen

Bijzonder onderdeel van Live Science vormt de Werkstraat, ingericht met faciliteiten waarmee onderzoekers en collectiebeheerders werk aan de natuurhistorische collectie kunnen verrichten. Alles onder toezicht oog van het museumpubliek en, tamelijk uniek in de museumwereld, slechts van dat publiek gescheiden door een hekje op kniehoogte, om de afstand tussen bezoekers en medewerkers zo klein mogelijk te maken. Op deze manier kan de bezoeker zelf een oordeel vormen over de aard en relevantie van de werkzaamheden van het instituut. Tevens wordt zo de drempel om met vragen op medewerkers af te stappen, zo laag mogelijk gehouden. Naast museaal experiment is de Werkstraat vooral een goed geoliede productiemachine. Hier komen de 800.000 mol-

lusken (weekdieren) om de hoek kijken. In de Werkstraat worden de collecties recente mollusken van museum Naturalis en het Zoölogisch Museum Amsterdam, beide zo’n 400.000 exemplaren, gedigitaliseerd en geïntegreerd.

Zeven dagen per week zijn vaste en tijdelijke medewerkers bezig om gegevens van de labels die aan elk object uit de twee collecties zijn bevestigd, over te nemen in een centraal registratiesysteem. Een deel van de objecten en hun labels wordt bovendien gefotografeerd, waarna het materiaal voorzien van barcodes in nieuwe bewaarkasten wordt geplaatst, ingedeeld op taxonomische groep.

In lijn met het open museum kan het publiek bij deze werkzaamheden aanhaken door in een daarvoor ontwikkelde crowdsourcingapplicatie gegevens van gefotografeerde labels over te typen, in

Wie zijn...

Maarten Heerlien is werkzaam als projectleider op de afdeling Informatiediensten van NCB Naturalis en coördineert collectiegerelateerde webprojecten.

Jon Peter van den Oever is adviseur digitalisering en als projectleider betrokken bij de FES digitalisering van NCB Naturalis.

Foto: Maarten Heerlien

De Werkstraat van Live Science

Live Science op een van de zes beschikbare iPads en thuis via de website van Naturalis.¹ En hoewel deze applicatie vooral bedoeld is om bezoekers zelf de digitaliseringswerkzaamheden te laten ervaren en niet zozeer om via de crowd grote hoeveelheden data te digitaliseren, zijn het afgelopen jaar toch zo'n 20.000 labels op deze manier overgetypt.

Biodiversiteit in 37 miljoen objecten

De Werkstraat is onderdeel van het programma FES Collectie Digitalisering (FCD). Dit programma ging in de tweede helft van 2010 van start nadat eind 2009 een bedrag van 30 miljoen euro werd toegerekend uit het Fonds Economische Structuurversterking aan het nieuw op te richten instituut Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis. NCB Naturalis, gelanceerd op 28 januari 2010, is een intensieve samenwerking tussen het Zoologisch Museum Amsterdam, Nationaal Herbarium Nederland, de universiteiten van Leiden en Wageningen en Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis. De missie: een open archief van de diversiteit van het leven op aarde, waarmee de stamboom van het leven kan worden gereconstrueerd en begrepen. Deze kennis

'Slechts een hekje scheidt onderzoekers en collectiebeheerders van het publiek'

van de biodiversiteit draagt het instituut op allerlei manieren en niveaus uit om mensen bewuster te maken van het belang van de natuur en van een duurzaam gebruik van grondstoffen die zij levert. De collecties van de verschillende partners zijn samengevoegd, waarmee een totaalcollectie is ontstaan van 37 miljoen objecten. Qua omvang behoort NCB Naturalis hiermee mondiaal tot de top vijf in het natuurhistorische domein. Van de toegekende FES-gelden is onder andere een laboratorium voor DNA-barcoding opgezet, waar de komende jaren van minstens 27.000 soorten het DNA in kaart wordt gebracht.² 13 miljoen euro is bestemd voor collectiedigitalisering. Met dit budget moeten medio 2015 twee doelstellingen zijn behaald: de digitalisering van minimaal 7 miljoen relevante collectieobjecten, waarvan 2 miljoen binnenshuis en de rest via outsourcing, en de

inrichting van een permanente infrastructuur binnen NCB Naturalis die de voortzetting van de collectiedigitalisering na afloop van het FCD-programma faciliteert.

Onderzoeksprioriteiten leidend bij digitalisering

Het succesvol op dergelijke schaal en volgens een haast industrieel stramien digitaliseren van collecties – FCD levert tijdelijk tachtig extra arbeidsplaatsen op – is binnen de natuurhistorische sector een primeur die internationaal veel aandacht trekt. Wat het programma bovendien bijzonder maakt, is de pluriformiteit van de te digitaliseren collecties. Digitaliseringsprojecten binnen de natuurhistorische sector richten zich doorgaans op één specifieke soortgroep of collectietype. In het FCD-programma wordt de keuze voor te digitaliseren collecties vooral bepaald door de mate waarin zij aansluiten bij door NCB Naturalis geprioriteerde onderzoeksprogramma's. Daarnaast wordt gekeken naar de economische of maatschappelijke relevantie van collecties en welke collecties vanuit het oogpunt van collectiebeheer het beste kunnen worden gedigitaliseerd.

De collecties die voor digitalisering in aanmerking komen kunnen de meest uiteenlo-

‘Met Live Science wil Naturalis de grenzen van het open museum opzoeken’

pende objecten bevatten, en die objecten kunnen op verschillende wijzen geconserveerd worden. Naast de molluskenstraat zijn daarom nog acht digitaliseringstraten ingericht, elk met een focus op een specifieke objectsoort of bewaarmethode. Deze straten registreren gegevens van glaspreparaten, droge vertebraten, exemplaren op alcohol, herbariumvellen, entomologische collecties, houtsamples en geologische en paleontologische objecten. In foto- of scanopstellingen worden van veel van deze objecten op hoge resolutie digitale images geproduceerd.

Ook delen van de bibliotheek, de media-theek en het archief van NCB Naturalis worden met een speciale boekscanner gedigitaliseerd en gemetadateerd. Dit is minstens even belangrijk als de driedimensionale objecten, want in deze papieren neerslag is de kennis over die objecten beschreven.

Variabele inrichting werkproces

De inrichting en uitvoering van de digitaliseringprocessen, de outsourcing en de uitrol van de permanente infrastructuur vallen binnen het FCD-programma onder de procesprojecten, ofwel deelprojecten die gericht zijn op de uitvoering van digitalisering. In deze projecten wordt het werkproces voor elk specifiek digitaliseringstraject uitgewerkt en geïmplementeerd, maar worden ook de overkoepelende lijnen vastgesteld, zoals uniforme nummering van objecten. De mate van planvorming voor deze projecten varieert. Op basis van het type project wordt de planvorming gebaseerd op een businesscase, een projectplan of een ‘plan van aanpak’. Afhankelijk van het type en de omvang van elk project zijn voor de wijze van planvorming enige, mede door pragmatisme ingegeven vrijheidsgraden van toepassing.

Met het oog op tijd en kosten wordt per straat beoordeeld welke objectgegevens wel en niet worden geregistreerd en wat wel en niet wordt gefotografeerd of gescand. Uitgangspunt hierbij is telkens de minimale set aan gegevens die nodig zijn om op objectniveau te kunnen beheren en onderzoek te kunnen doen. Per object alle gegevens registreren is binnen de looptijd van het programma en het budget onmogelijk, maar kan zo nodig na 2015 worden gedaan in de permanente infrastructuur. Wel worden van speciale collecties, zoals de wereldberoemde Siebold-collectie en de collectie type-exemplaren, meer gegevens vastgelegd.³

Registratiesystemen

Van elk te digitaliseren object wordt hoe dan ook de bijbehorende wetenschappelijke naam geregistreerd. Daarnaast zijn de verzameldatum en -locatie van belang en de namen van de verzamelaar en de determinator, ofwel degene die de bijbehorende wetenschappelijke naam aan de vondst heeft toegekend. Het gros van die gegevens wordt letterlijk overgenomen van de objectlabels, want voor interpretatie van bijvoorbeeld dubbelzinnige plaatsnamen en datums is weinig ruimte in het proces. Collectiebeheerders hebben een aparte set gegevens nodig, zoals de bewaareenheid en het soort object. Deze data wordt in de digistraten in eerste instantie ingevoerd in het daarvoor intern ontwikkelde Basis Registratiesysteem Digitalisering, in de wandelgangen BRD of Bardig genoemd. Het BRD, geschreven in Delphi 7 en SQL Server 2005, wordt ingezet om nieuwe basisregistraties van objecten aan te maken, maar ook om bestaande sets met collectiegegevens in te lezen, op te schonen en te converteren. Bijvoorbeeld de data die via de crowdsourcingapplicatie worden verkregen, maar ook verschillende van de ruim 180 databases met collectiegegevens die Naturalis in de loop der jaren heeft opgebouwd en de Mac-databases van het Zoölogisch Museum Amsterdam.

Het datamodel achter het BRD voldoet aan de voorwaarden van ABCD 2.06⁴ en Darwin Core.⁵ Deze standaarden, onderhouden door Biodiversity Information Standards (TDWG),⁶ zijn ontwikkeld om natuurhistorische collectiegegevens eenduidig vast te leggen en uit te wisselen en worden breed gedragen door de internati-

onale natuurhistorische gemeenschap. Uiteindelijk worden de collectiedata opgenomen in het pas uitgerolde centrale Collectie Registratie Systeem van NCB Naturalis. De gedigitaliseerde herbariumcollecties worden geïntegreerd in Brahms, een systeem dat binnen de botanische sector is ontwikkeld ter ondersteuning van onderzoek aan en management van herbariumcollecties.⁷

Duurzamer collectiebeheer

De ontwikkeling van het BRD wordt binnen het FCD-programma aangemerkt als systeemproject. Dit zijn deelprojecten gericht op de ontwikkeling van systemen ten behoeve van alle procesprojecten. Dat betreft naast de opzet en ontwikkeling van het BRD bijvoorbeeld ook de definiëring en uitrol van een Digitale Beeldbank en ondersteunende systemen voor DNA-barcoding. Deze projecten staan als het ware dwars op de andere projecten, zijn ook cruciaal voor de digitalisering en hebben daarmee een sterke afhankelijkheid.

Ten slotte is er in het programma een aantal randvoorwaardelijke projecten benoemd, projecten die ook van belang zijn voor het succes van de procesprojecten maar waarvoor de verantwoordelijkheid elders in de organisatie is belegd. Wel worden door het FCD-programma de financiële middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoer van deze projecten. Het gaat bijvoorbeeld om de ontwikkeling van een systeemarchitectuur binnen NCB Naturalis die de verschillende componenten moet laten communiceren met zowel elkaar als met de buitenwereld en om het inkopen van storage- en rekencapaciteit. Dat laatste is niet onbelangrijk, want op basis van intern onderzoek wordt geschat dat NCB Naturalis over vijf jaar ruim één petabyte aan collectie- en onderzoeksdata zal hebben geproduceerd.

Met al deze data en systemen kan NCB Naturalis op termijn een duurzamer beheer voeren op onze nationale natuurhistorische collectie. Dit beheersaspect is niet zozeer het einddoel van het FCD-programma, maar vormt eerder een middel om doelen te realiseren die breder zijn dan NCB Naturalis. Een van die te bereiken doelen is waardevermeerdering van collecties. Niet alleen de objecten, maar ook alle informatie rondom die objecten vertegenwoordigen een waarde. Elke wij-

ziging in de collectie voegt waarde toe. Een collectiebeheerder bijvoorbeeld die een deelcollectie toegankelijk heeft gemaakt volgens een systeem, heeft waarde toegevoegd. Zolang dit systeem alleen aan hem bekend is, is de toegevoegde waarde niet geborgd. Hetzelfde geldt voor een onderzoeker die metingen aan objecten heeft verricht.

Het vastleggen van deze informatie in een centraal beheerde databank borgt de waardevermeerdering voor toekomstige gebruikers. De waarde wordt het grootst als de gegevens worden gedigitaliseerd van de objecten die ook relevant zijn voor de (beleids)prioriteiten van NCB Naturalis. Op het laagste niveau wordt dit doel bereikt door informatie over delen van de collectie te uniformeren en digitaliseren in centrale systemen.

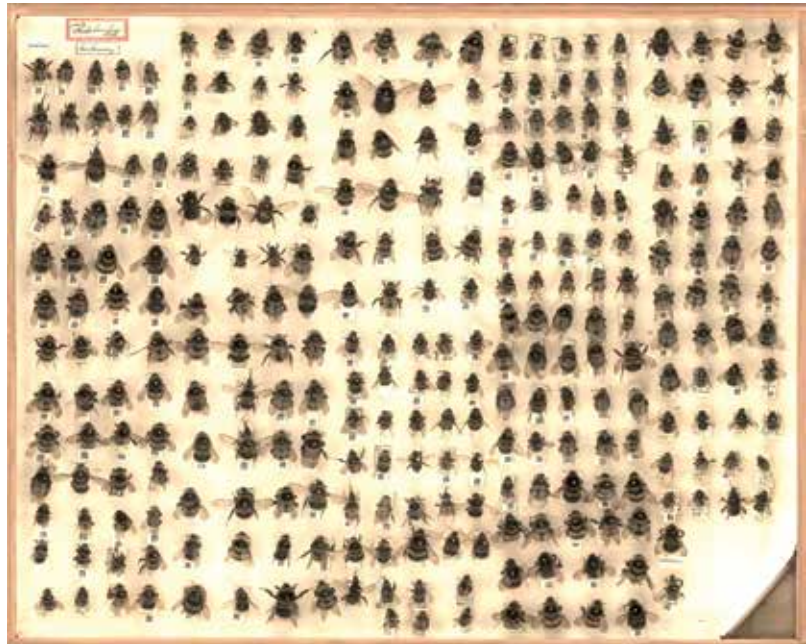

Foto: NCB Naturalis

Een van de gedigitaliseerde laden met hommels

Hommels en waterkevers

Met deze verrijkte collecties zijn vervolgens tal van toepassingen mogelijk die economisch of maatschappelijk interessant of zelfs van groot belang zijn. Zo worden in de Entomologiestraat de data van de deelcollectie Hommels gedigitaliseerd en worden de geconserveerde hommels zelf per lade op hoge resolutie gefotografeerd. De digitale hommels vormen vervolgens een referentiecollectie op basis waarvan onderzoekers trends in voorkomen en verspreiding van hommelssoorten in kaart brengen. Aangezien hommels voorname bestuivers van voedselgewassen zijn, raakt digitalisering van deze collectie aan de staat van de Nederlandse landbouwsector. Hetzelfde geldt voor de digitalisering van de collectie waterkevers, indicatief voor onze waterkwaliteit.

De 2D-straat richt zich onder andere op de digitalisering van boeken en tijdschriften over de Nederlandse flora en fauna. Dit gebeurt in het kader van het organisatiebrede programma Natuur van Nederland, in 2011 in NCB Naturalis gestart. Het programma heeft het vergroten van kennis over de Nederlandse natuur ten behoeve van wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken en ten behoeve van voorlichting van het publiek als doelstellingen. De gedigitaliseerde werken worden online toegankelijk gemaakt. Uiteraard maakt digitalisering van de collecties het voor NCB Naturalis gemakkelijker om in te haken op grotere

internationale data-aggregatoren, zoals de digitale bibliotheek voor natuurhistorische literatuur BHL-Europe, Europeana en GBIF, het wereldwijde netwerk voor biodiversiteitsdata.

Draagvlak

Om de doelstellingen van alle 27 proces-, systeem- en randvoorwaardelijke deelprojecten te behalen vóór juli 2015, heeft NCB Naturalis nog een lange weg te gaan. De vaart zit er evenwel goed in. De teller voor de intern te digitaliseren collectieobjecten staat momenteel op ruim 800.000 en wekelijks komen daar gemiddeld zo'n 15.000 stuks bij. Ook de meeste andere projecten bevinden zich momenteel in de uitvoerende fase.

De grootste uitdaging die NCB Naturalis nog rest is: alle medewerkers digitaal laten werken met het Collectie Registratie Systeem en andere centrale systemen. Alleen zo kan in de toekomst, als het FCD-programma overgegaan is in een standaardproces, de digitalisering van steeds weer andere groepen uitgevoerd en ingepast blijven worden. En kan reeds gedigitaliseerd materiaal verder verrijkt worden door er steeds weer nieuwe informatie aan toe te voegen.

Deze manier van werken wijkt af van de huidige. Daarom wordt het enthousiasme ervoor zorgvuldig gekweekt door het FCD-team en het management van

NCB Naturalis. Dat doen ze vooral door wetenschappers, collectiebeheerders en medewerkers van de sector Publiek te helpen steeds weer nieuwe toepassingen van de gedigitaliseerde content te ontdekken. Uiteindelijk is het succes van FCD, zoals dat geldt voor elk groot digitaliseringproject, maar van één factor afhankelijk: het draagvlak dat het geniet onder de medewerkers van NCB Naturalis en haar belanghebbenden.⁸

Noten

- 1] Zie: www.naturalis.nl/nl/het-museum/livescience/crowdsourcing/.
- 2] Zie voor meer informatie hierover science.naturalis.nl/research/dna-barcoding.
- 3] Over de collectie van Philipp Franz von Siebold (1796-1866) zie www.sieboldhuis.org/hetsieboldhuis/siebold. Type-exemplaren zijn exemplaren die zijn aangewezen als voorbeeld en naamdrager van de soort en zijn als zodanig van cruciaal belang voor wetenschappelijk onderzoek. Ze hebben daarom een aparte status binnen natuurhistorische collecties. Voor meer hierover, zie science.naturalis.nl/collections/schatten-van-ncb-naturalis.
- 4] ABCD: Access to Biological Collections Data.
- 5] Deze standaard wordt onder andere gebruikt voor uitwisseling van informatie over geografisch voorkomen van soorten: www.tdwg.org/activities/darwincore/.
- 6] TDWG: Taxonomic Databases Working Group.
- 7] Brahm's: Botanical Research and Herbarium Management System.
- 8] Bekijk voor een impressie van het project de promotiefilm op www.naturalis.nl/nl/over-ons/wat-doen-wij/collecties/.

Geef zoekmachines de ruimte

Joris van Hoboken promoveerde op het proefschrift 'Search Engine Freedom'. InformatieProfessional sprak met hem over de vraag hoe de ontsluiting van het internet kan worden gereguleerd.

Jos van Dijk

De maatschappelijke betekenis van zoekmachines is onmiskenbaar. Zoekmachines, met Google als grootste op de eerste plaats, bepalen tegenwoordig in hoge mate wat we weten en wat we niet weten. Ze zijn in veel situaties de eerste bron van informatie. Bij tal van beslissingen, zowel in de particuliere als in de publieke sfeer, maken mensen zich afhankelijk van de informatie die de zoekmachine levert. Google draagt daardoor een enorme maatschappelijke verantwoordelijkheid, zou je kunnen zeggen. Betekent dat nu ook dat zoekmachines onderworpen zouden moeten worden aan publieke regelgeving?

Joris van Hoboken van het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam onderzocht de regulering van zoekmachines en de rol van de overheid vanuit het perspectief van het grondrecht van de vrijheid van meningsuiting.* Hij komt tot de conclusie dat zoekmachines vanuit die invalshoek zoveel mogelijk vrijgelaten zouden moeten worden door het recht.

Google voor de rechter

De vrijheid om informatie door te geven was in Nederland bijvoorbeeld aan de orde in een zaak uit 2007, waarin een publiek bekende persoon vond dat zij door een verwijzing (die overigens fake was)

reputatieschade leed door de aard van Googles zoekresultaten. De rechter vond in dit geval dat Google als intermediair niet volledig verantwoordelijk was. Als de rechter de verantwoordelijkheid wel had erkend, zou dat een gevaar hebben opgeleverd voor de informatievrijheid. Google had dan met een strenger selectiebeleid veel rechtmatige publicaties ontoegankelijk moeten maken.

Een ander voorbeeld betrof ZoekMp3. De verwijzingen van deze site naar mp3-bestanden op het web werden in 2006 onrechtmatig bevonden vanwege het bijdragen aan de overtreding van auteursrechten. Een beroep op de vrijheid van meningsuiting mocht hier niet baten. En met dit oordeel werd ook de trend gezet voor uitspraken later over 'piratensites': het bewust faciliteren en profiteren van de uitwisseling van auteursrechtelijk beschermd materiaal is onrechtmatig.

'Mijn proefschrift,' zegt Van Hoboken, 'is begonnen met de vraag naar de verantwoordelijkheid van de zoekmachineaanbieder in de toch redelijk anarchistische omgeving die het internet is. Kan een zoekmachine wel verplicht worden om die omgeving als het ware op te schonen van alles wat onrechtmatig is? Wat is de betekenis van de vrijheid van meningsuiting voor zoekmachines en welke grenzen vloeien daar dan uit voort?'

'Kunnen zoekmachines wel verplicht worden internet op te schonen van alles wat onrechtmatig is?'

‘De lijst verwijzingen
van een zoekmachine
is eerder te vergelijken
met een geredigeerd
medium als een krant’

Optimalisatie

Die vragen speelden ook bij rechtszaken waarin Google werd aangeklaagd wegens een verandering in het rankingsysteem dat ten nadele van een bepaald bedrijf uitviel. Zeker bij die bedrijven die tegenwoordig helemaal afhankelijk zijn van het internet, zijn de belangen bij een goede ranking natuurlijk erg groot. Toch ging de Amerikaanse rechter in deze gevallen meestal mee met het verweer van Google dat er goede redenen waren om de gebruikers op deze manier van dienst te zijn. Er was ook geen sprake van verwijdering of ontoegankelijk maken. Je zou ook kunnen zeggen dat het vonnis de bedrijven tot verdere optimalisatie aanspoorde.

‘Juridisch is er weinig te doen aan schade door optimalisatie,’ meent Van Hoboken. ‘Google heeft dat ondertussen wel dichtgetimmerd.’ Ook van het onderzoek dat de Europese Commissie uitvoert naar eventueel machtsmisbruik van Google verwacht Van Hoboken geen oplossing voor individuele bedrijven die zich benadeeld voelen. Misschien levert het nog iets op voor Microsoft die in de onderlinge concurrentiestrijd erg heeft gelobbyd voor dit onderzoek.

Google Suggest

Google werd wel veroordeeld in Frankrijk vanwege Google Suggest. De rechter vond de suggesties die de zoekmachine gaf bij de naam van iemand die in het nieuws was geweest vanwege verkrachting schadelijk. De vraag die Van Hoboken zich gesteld heeft, is of het automatisme van dit soort faciliteiten ook juridische consequenties kan hebben. Kunnen de onbedoelde gevolgen van op zich nuttige middelen om informatie te vinden als onrechtmatig beschouwd worden? Zijn conclusie op dit punt is dat als je in de zoekalgoritmes zou proberen om alle scherpe kantjes er af te halen, de informatievrijheid geen dienst wordt bewezen. In een geval als Google Suggest moet je niet op voorhand alles willen dichttimmeren om geen enkel risico te lopen.

Overigens is het aantal rechtszaken tegen Google de laatste jaren in Nederland niet toegenomen. In het geval van auteursrechtsschendingen handelt Google de zaak zelf af via de voorgeschreven procedure. Met als uitgangspunt de Amerikaanse wetgeving,

die op dit punt overigens niet veel verschilt van de Europese. Je zult bij schending van het auteursrecht ook in Straatsburg niet ver komen met een beroep op de vrijheid van meningsuiting gezien de beperkende bepalingen van artikel 10 van het Europees Handvest voor de Rechten van de Mens over de informatievrijheid.

Verder probeert Google ook te voorkomen dat er rechtszaken worden gevoerd door te schikken of op voorhand maatregelen te nemen door de bepalingen in de ‘terms of use’. Daarmee kunnen ze het een klant van YouTube bijvoorbeeld erg lastig maken als die Googles beslissing om een filmpje te verwijderen zou willen betwisten. En in zo’n geval heeft de overheid weinig mogelijkheden tot interventie.

Zoekmachine is niet neutraal

Voor Van Hoboken is de zoekmachine niet eenvoudig een doorgeefluik. De zoekmachine werkt op basis van keuzes die gebruikers moeten leiden naar waardevolle informatie. ‘Het is tuinieren met algoritmes en de keuzes die daarbij worden gemaakt, zijn vergelijkbaar met andere manieren van ordening van informatie in andere media.’ Een zoekmachine levert dus een product dat niet neutraal genoemd kan worden of zuiver objectief. De lijst verwijzingen is niet vergelijkbaar met een telefoonboek, eerder met een geredigeerd medium als een krant of een geselecteerde collectie bronnen in een bibliotheek. En juist om die reden moet je de werking van de zoekmachine ook niet aan regels willen binden. Ook als selectieprocessen geautomatiseerd zijn, blijft het belang van de ongehinderde communicatie aan de orde. We missen hier nog wel een passende juridische benadering.

De eis van neutraliteit zoals die geldt voor de Internet Service Provider (ISP), die wel als doorgeefluik fungeert, kun je in het geval van zoekmachines niet stellen, volgens Van Hoboken. De waarde die gebruikers zoeken verdraagt zich niet met neutraal, zonder onderscheid aanbieden van alles wat gevonden wordt. Je moet mensen ook tegen spam beschermen. Maar verwachten gebruikers van zoekmachines dan niet dat de informatie die zij krijgen objectief, belangeloos is? En, dat ze, in tegenstelling tot geredigeerde media, de mogelijkheid hebben om zelf te selecteren?

Van Hoboken: ‘De waarde objectiviteit is

* * * * *

* * * * *

bij zoekmachines inderdaad meer op de achtergrond geraakt ten gunste van marketingdoeleinden. Maar ik denk dat het voor gebruikers wel van belang is dat wat op één staat ook iets is waar ze werkelijk wat mee kunnen. Dat er geselecteerd is vanuit hun zoekvraag. En dat weggelaten wordt wat ze niet nodig hebben, dus dat is al niet meer neutraal dan.'

'Het zal echter zeker zo zijn dat veel gebruikers, ook door het zichtbare onderscheid tussen gesponsorde links en andere links, een zekere mate van objectiviteit verwachten. En dat is in het geval van de commerciële informatieaanbieders meestal niet terecht. Je mag er immers van uitgaan dat degene die bovenaan staat daar extra moeite voor heeft gedaan (optimalisatie van de vindbaarheid), en dat wil nog niet zeggen dat die de beste kwaliteit biedt. Maar je hoeft je niet te laten leiden door de angst. Als je kritisch genoeg bent en gaat doorzoeken, dan heb je wel veel controle. Je kunt er meer uithalen als je wilt. Gebruikers mogen wel wat kritischer zijn op de resultaten van zoekmachines.'

Personalisatie

Personalisatie is net als optimalisatie een mechanisme dat de zoekmachine minder neutraal en objectief maakt. In principe zou personalisatie mensen er ook attent op kunnen maken dat hun blikveld zich vernauwt. In die zin leidt het idee niet noodzakelijkerwijs tot Parisers 'internet bubble'. Maar het huidige commerciële gebruik van personalisatie door zoekmachines is daar niet op gericht, erkent Van Hoboken. De schade daarvan wordt wel overdreven, vindt hij. Zo'n beperking van het blikveld is in feite ook niet nieuw. En er is nu toch veel meer informatie bereikbaar dan in een verzuilde samenleving. Mensen kiezen er ook zelf voor. In bepaalde contexten heeft de niche juist waarde voor mensen.

Van Hoboken vindt wel dat we bij personalisatie van Google meer transparantie mogen eisen. 'Welke waarden liggen ten grondslag aan de keuzes die Google maakt in zijn zoekalgoritmes? Daarop mag de samenleving Google aanspreken. Laat maar eens zien hoeveel waarde jullie hechten aan diversiteit. Anders dan bij bibliotheken, waar veel gesproken wordt over selectiecriteria en objectiviteit, komen we bij Google niet eens aan een debat toe.' >

De juiste informatie bij de juiste persoon

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

Adlib Bibliotheek

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties
Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken
Eenvoudig titelbeschrijvingen ontlennen Makkelijk rapporteren
Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uitleenmodule en Tijdschriftenmodule
Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer
Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één 'crossdomain' systeem
API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

adlib
The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
(0346) 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com

'Disintermediatie' en kwaliteit

Het gaat allemaal over de spanning tussen universele toegankelijkheid en de gewenste kwaliteit van de zoekresultaten. In zijn proefschrift maakt Van Hoboken de vergelijking tussen pers en de bibliotheek aan de ene kant en de zoekmachines aan de andere kant in het ontsluiten van informatie. Pers en bibliotheek selecteren eerst wat van waarde wordt geacht en maken dit dan vervolgens toegankelijk. Internet belooft 'disintermediatie', het afschaffen van de intermediairs. Voor de informatie-vrijheid zou dat winst betekenen. Maar als je van zoekmachines ook een zekere kwaliteit in de resultaten verwacht, of als je schadelijke informatie een beetje in de hand wilt houden, dan kom je toch uit bij een bepaalde vorm van selectie, een relatieve toegankelijkheid van alles wat er in theorie op het web te vinden is. En dat gebeurt dan ook.

In de ranking zit met name de kwaliteit. De vraag is of je dan als gebruiker niet toch weer wordt geleid door bepaalde belangen. Van Hoboken: 'Dat klopt, die belangen spelen zeker een rol. Je zult dus als gebruiker steeds zelf resultaten moeten beoordelen. Die hebben in eerste instantie niet veel meer waarde dan een advertentie. Maar anders dan bij de oude media kun je met een zoekmachine veel verder gaan. Als je wilt. Als je alleen maar bevestigd wilt worden in een bepaalde richting, dan mag je geen correctie daarop verwachten van de zoekmachine.'

Hier ligt natuurlijk een belangrijk taak voor het onderwijs om mensen kritisch te maken ten opzichte van de informatie die zij voorgeschoteld krijgen. Inmenging van de overheid door regelgeving voor zoekmachines is echter even ongewenst als inmenging in het selectieproces van de media of bij de collectievorming van bibliotheken. Dat laten we over aan de professionals.

'Monitoring' van zoekmachines

Als gebruikers moeten we wel met die professionals in gesprek gaan, vindt Van Hoboken. Hij is dan ook voorstander van een soort 'monitoring' van zoekmachines waarbij gelet wordt op de manier waarop ze werken, op grond van welke waarden

BOEKEN OPENEN HUN WERELD

STEUN BIBLIONEF / WWW.BIBLIONEF.NL /
POSTBANKNR: 258485

STICHTING BIBLIONEF NEDERLAND

BIBLIONE F
GEEF IEDER KIND LEESPLEZIER

‘De waarde objectiviteit is bij zoekmachines meer op de achtergrond geraakt ten gunste van marketingdoeleinden’

ze selecteren, et cetera. Hoe verhoudt dit zich tot de maatschappelijke rol van zoekmachines? En met die gegevens kun je ook met Google in gesprek gaan. En aanbevelingen doen.

Dat vereist wel meer openheid van het bedrijf. Tot nu toe reageert Google op reacties die spreken van machtsmisbruik voornamelijk strategisch, zegt Van Hoboken. Ze zouden best wat meer verantwoording kunnen afleggen over hun beleid.

Ook richting de overheid zouden gebruikers op basis van deze ‘monitoring’ best aanbevelingen kunnen doen over de ontsluiting van publieke informatie. In het overheidsbeleid domineert traditioneel de invalshoek van de productie van informatie. De ontsluiting daarvan, die intussen veel belangrijker is geworden, komt te weinig in beeld. Dat speelt bij de herziening van de Wet Openbaarheid Bestuur (WOB). Meer investeren in zoekmachine-optimalisatie kan de toegankelijkheid van overheidsinformatie zeker bevorderen.

Overspannen verwachtingen

Een terugkerend probleem in de discussie over zoekmachines zit in de oorspronkelijk nogal overspannen verwachtingen van de nieuwe mogelijkheden die het internet biedt voor de informatievoorziening en de democratie. Iets wat je nu ook weer ziet gebeuren bij de sociale media. Van Hoboken: ‘Op dat punt vond ik sommige claims over bijvoorbeeld de bevordering van het publieke debat nogal onrealistisch. Dat is nu ook wel gebleken. Als je daarvan uit blijft gaan, kun je veel van wat er nu op internet werkelijk gebeurt negatief beoordelen. Ik wil zoiets als personalisatie meer van een positieve kant bekijken zonder de kritische blik te verliezen.’

Opslag van persoonsgegevens

Het opslaan van persoonsgegevens van gebruikers van zoekmachines raakt de privacy, of meer in het bijzonder de intellectuele vrijheid. Niemand hoeft te weten wat ik zoek of gevonden heb. Dat is een belangrijk aspect van mijn vrijheid om informatie te vergaren. In bibliotheken is daar meer respect voor dan bij de aanbieders van zoekmachines. Dat komt simpelweg omdat zoekmachines er van moeten leven. De gebruikers betalen met hun gegevens.

Daar wordt in de concurrentiestrijd tussen de grote spelers op het internet om gevochten. En dat is ook de achtergrond van de wijzigingen die Google heeft aangebracht in het privacyreglement.

Die strijd gaat nog wel een tijdje duren, denkt Van Hoboken. ‘Toezichthouders moeten hier scherp op zijn en duidelijker aangeven waar de grenzen getrokken moeten worden. De privacy, en daarmee de intellectuele vrijheid, is op dit moment niet goed beschermd. Die verzameling van persoonsgegevens met als doel een soort “database of intentions” vind ik een heel problematische kant van zoekmachines.’

In de bibliotheekwereld zijn er terecht grote reserves ten aanzien van de versoepelde regels voor het opvragen en gebruiken van dergelijke gegevens door politie en justitie. Vanwege het belang van de intellectuele vrijheid mag er voor bibliotheken wel een uitzondering worden gemaakt, die dan ook voor zoekmachines zou moeten gelden. En ook al kunnen we niet voorkomen dat bijvoorbeeld de Amerikaanse Justitie bij Google aanklopt om persoonsgegevens te krijgen, voor onze eigen politie en justitie is het best mogelijk dit nationaal te regelen, aldus Van Hoboken.

Tot slot

Het is jammer, besluit Van Hoboken dit interview, dat er nog zo weinig is nagedacht en gediscussieerd over de standaarden die we zouden moeten hanteren om zoekmachines op hun maatschappelijke effecten te beoordelen. Als we die standaarden geformuleerd hebben is er, zo lezen we in de conclusies van zijn proefschrift, wel ruimte voor regelgeving. Maar dat zou dan niet een beperkende maar een positief faciliterende regelgeving moeten zijn. Het gaat dan om garanties van de staat ‘dat het geheel aan diensten, technologieën en maatschappelijke infrastructuur voor de ontsluiting van het internet ongehinderd, robuust en open kan zijn en blijven’.

Jos van Dijk is redacteur van InformatieProfessional.

* J.V.J. van Hoboken, ‘Search Engine Freedom: On the implications of the right to freedom of expression for the legal governance of Web search engines’, proefschrift, Instituut voor Informatierecht, Universiteit van Amsterdam, 2012.

UB Utrecht doet proef met iPad

Wie zijn...

Bianca Kramer is informatiespecialist Geneeskunde.

Jeroen Bosman is vakspecialist Geowetenschappen.

Huib Verhoeff is teamcoördinator / projectmanager.

Alle drie zijn werkzaam op de afdeling Informatie en Marketing van de Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Een tabletcomputer is nuttig en handig in het wetenschappelijk onderwijs, zo blijkt uit een proef van de UB Utrecht. Aan de bibliotheken de uitdaging om ervoor te zorgen dat klanten met tablets niets missen.

Bianca Kramer, Jeroen Bosman en Huib Verhoeff

Het afgelopen jaar heeft de Universiteitsbibliotheek Utrecht geëxperimenteerd met de inzet van tabletcomputers in het wetenschappelijk onderwijs. Het doel van het project: onderzoek naar de wensen van studenten en onderzoekers die werken met een tabletcomputer zodat de bibliotheek haar dienstverlening kan verbeteren. Voor de duur van een onderwijsperiode kregen steeds vijf studenten en één docent een iPad te leen. Zo werden ervaringen verzameld van studenten en docenten bij de bacheloropleidingen Innovatiemanagement, Geschiedenis en Rechten. Ook een groep artsen en onderzoekers in het UMC Utrecht heeft de iPads in bruikleen gehad.

Naast het beschikbaar stellen van de iPads zorgde de bibliotheek voor een handleiding en ondersteuning bij vragen over het gebruik. Ook installeerde de UB

vooraf een groot aantal apps en weblinks op de iPads, waaronder eigen diensten. Ter ondersteuning van dit project stelde de Universiteitsbibliotheek een lijst samen met nuttige algemene en wetenschappelijke apps. Daar zitten ook veel apps bij om het apparaat productief te gebruiken.

Ervaringen

Feedback werd verzameld via wekelijkse vragen per e-mail, groepsbijeenkomsten en digitale enquêtes. Ook Facebook werd gebruikt voor communicatie over het project. De deelnemers waren over het algemeen zeer te spreken over het gebruik van de iPad in onderwijssituaties, vooral de mogelijkheid om op elk moment informatie op te zoeken en te delen werd vaak genoemd. Naast de algemene functies als mail en webbrowsen werden de apps DropBox en iAnnotate en bij medewerkers ook Mendeley en Mекentosj Papers hoog gewaardeerd.

Er is antwoord gekomen op de vraag of een tabletcomputer nuttig en handig is in het wetenschappelijk onderwijs. Een tablet blijkt goed in te zetten. Studenten wennen snel aan het gebruik van het apparaat. Ze vinden het handig, licht, compleet, overal te gebruiken en interactief. Na een gewenningsperiode is het schrij-

‘Tabletcomputers zijn nuttig en handig in het wetenschappelijk onderwijs’

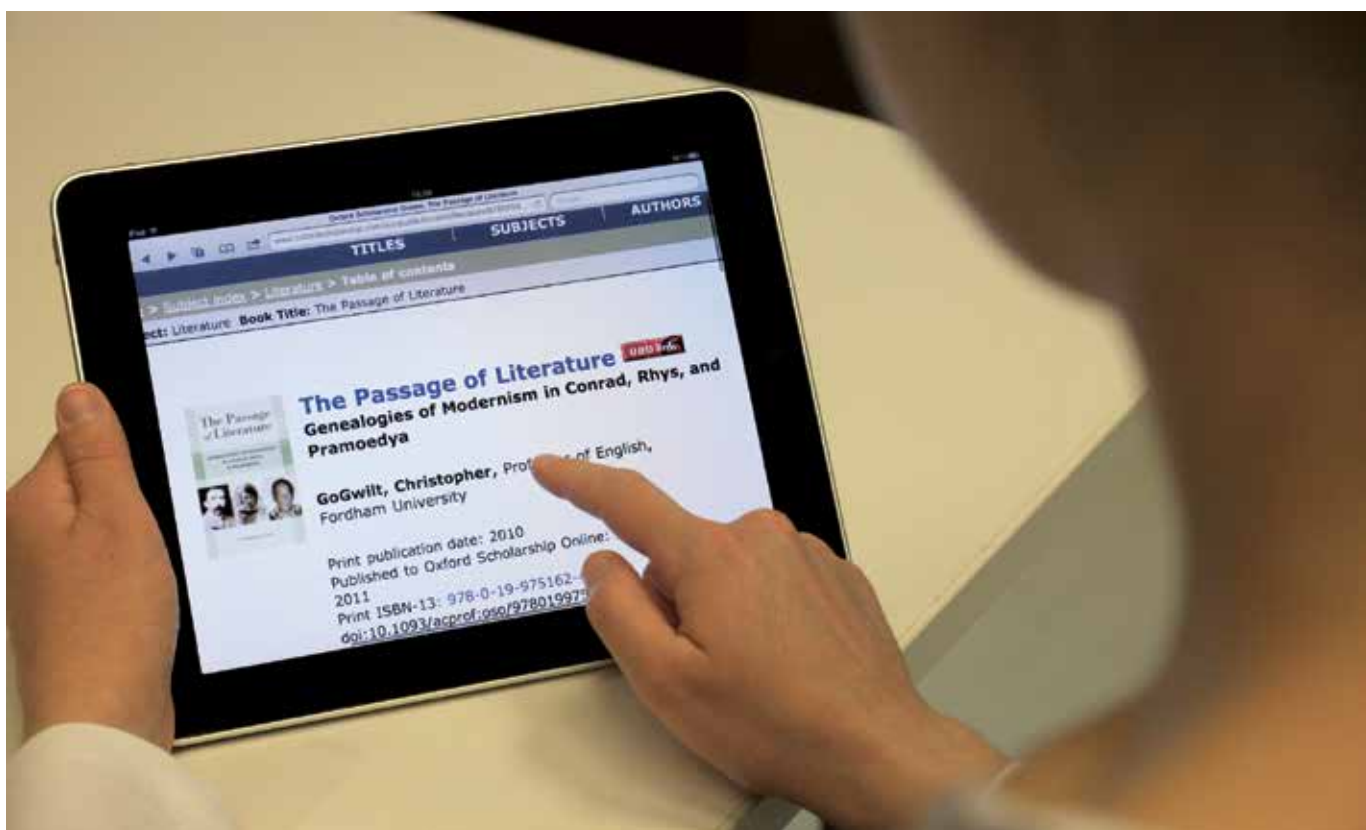

Foto: Jeroen Bosman

ven van mail en notities of het aanpassen van bestaande teksten geen punt. Inge-
wikkelder wordt het wanneer men lange
stukken en stukken met een complexe
opbouw/opmaak wil schrijven. Een verge-
lijkbare proef bij de opleiding Onderwijs-
kunde toont verder aan dat interactief on-
derwijs (discussie via Facebook, stemmen
via Twitter) goed mogelijk is met de iPad.
Deze vorm van onderwijs wordt positief
gewaardeerd door studenten.

Mitsen en maren

Het apparaat en apps leren gebruiken
en appreciëren kost tijd en moeite; dat
investeer je alleen als je het apparaat in
eigendom hebt. De leenperiode was nu
voor studenten te kort en zij investeerden
vrij weinig, misschien omdat ze wisten
dat ze het toch weer moesten inleveren.
De beschikbaarheid en robuustheid van
draadloos internet (wifi) is cruciaal. Het
mobiele internet is nog niet snel genoeg
voor veel moderne toepassingen.
Voor studenten zullen uiteraard ook kos-
ten belangrijk zijn. Studenten die al een
laptop hebben, zullen zich afvragen wat
zij voor het bedrag dat een tablet kost aan
functionaliteit of gemak er bij krijgen.
Ook is de vraag wat de optimale confi-
guratie van apparaten (smartphone, ta-

blet, laptop) zal zijn. Lezen op de tablet
en schrijven op de laptop is misschien
ideaal, maar de combinatie zal velen te
zwaar zijn om mee te nemen. Is het zin-
nig om in onderwijsgebouwen losse toet-
senborden aan te bieden die men op een
meegebrachte tablet kan aansluiten om zo
sneller te kunnen werken?

Essaywedstrijd

Bij het project hoorde ook een essaywed-
strijd: de eerste twee groepen studen-
ten die de iPad hebben uitgetest, maakten kans om er één in bezit te krij-
gen. Hiervoor moesten zij een kort essay
(700-1200 woorden) schrijven over wat
er moet veranderen in het wetenschappe-
lijk onderwijs om dit met alleen een ta-
bletcomputer als de iPad af te kunnen. In
totaal hebben zeven studenten meegedaan
aan de wedstrijd.

In vrijwel alle essays wordt een volwaar-
dige elektronische leeromgeving (ELO)
genoemd als belangrijke succesfactor voor
de implementatie van tabletcomputers in
het onderwijs. De huidige Blackboard-
app biedt hiertoe volgens de studenten
nog onvoldoende mogelijkheden. De stu-
denten doen suggesties voor extra func-
tionaliteiten binnen een ELO, zoals het ma-
ken en uitwisselen van aantekeningen, het

'Beschikbaarheid en robuustheid van draadloos internet is cruciaal'

reserveren van studieruimtes en de moge-
lijkheid digitaal te toetsen. De ideale ELO
van de studenten zou colleges ook inter-
actiever maken, door de mogelijkheid te
bieden tijdens het college online vragen te
stellen aan de docent (en vice versa).
Een aantal van de genoemde functionali-
teiten is uiteraard ook buiten een ELO-
app om te realiseren, maar uit de essays
komt duidelijk naar voren dat studenten
de integratie van zoveel mogelijk onder-
wijsgerelateerde functies in één gemeen-
schappelijke digitale werkomgeving een
groot pluspunt zouden vinden.
Het winnende essay van geschiedenis-
student Joost Naaktgeboren geeft een
realistisch beeld van wat er binnen het
onderwijs aan de UU verbeterd zou kun-
nen worden en beperkt zich daarbij niet

‘Optimaliseer je bibliotheekdiensten voor gebruik op tablets’

tot Blackboard. Ook verbeteringen aan weblectures en digitale readers worden genoemd, evenals het vergroten van kennis over diverse digitale toepassingen bij zowel docenten als studenten en de mogelijkheden voor professionele ondersteuning. Daarnaast wordt een technisch inzichtelijke vergelijking gemaakt tussen de eigenschappen van de iPad, een budget Android-tablet en de Sony e-reader.

iPad-pilot Universiteitsbibliotheek APPS VOOR ONDERSTEUNING INFORMATIEKETEN

Voorgeïnstalleerde apps op iPads van de Universiteitsbibliotheek Utrecht

Consequenties voor bibliotheken

Uit het experiment met de iPads blijkt dat bibliotheken op vier fronten actie kunnen

ondernemen om te zorgen dat klanten met tabletcomputers niets missen:
> Controle en uitbouw van kwaliteit en

dekking van het draadloos netwerk (WiFi).

- > Training van bibliotheekpersoneel in het gebruik van mobiele devices. Weten hoe diensten en producten van de bibliotheek op deze apparaten werken hoort nu bij de basiskennis. Dat geldt ook voor de principes van delen via apps als Dropbox.
- > Ondersteuning in het kiezen van apps. Veel websites werken min of meer vanzelf goed op tablets. Maar voor productief werken moeten apps worden geïnstalleerd. Er zijn vaak vele alternatieven. Het is goed dit met IT-afdelingen te overleggen en verdubbeling te voorkomen.
- > Optimaliseren van bibliotheekdiensten (bijvoorbeeld website, catalogus) voor gebruik op tabletcomputers. Een voorbeeld is het gebruik van de zogenaamde mouse-over voor het weergeven van extra informatie. Deze informatie is niet zichtbaar op een tabletcomputer omdat die geen muis kent. Ook het scrollen binnen frames blijkt in sommige gevallen problemen op te leveren.

Top-10 meest ontvangen feedback

POSITIEF

- 1 Goede eigenschappen: prettig lezen, goede beeldkwaliteit, klein en licht, snel iets opzoeken tijdens college, gebruik in de pauzes en onderweg, lange batterijduur
- 2 Het gebruik van de tablet went snel
- 3 Nuttige apps: Dropbox, iAnnotate, Mendeley, Papers
- 4 Synchronisatie van e-mail en agenda erg prettig en nuttig
- 5 Je kunt goed samenwerken met behulp van een tablet. Alles is direct bij de hand
- 6 Start snel op, direct online. Je kunt meteen aan de slag

NEGATIEF

- 7 Minder goede eigenschappen: geen usb en geen flash player (voor bekijken van filmpjes)
- 8 Niet iedereen vindt het typen op een tablet plezierig
- 9 Er zijn heel veel apps, maar welke echt nuttig zijn is moeilijk vast te stellen
- 10 Er is behoefte aan een goede ELO (Elektronische leeromgeving). Blackboard op een tablet voldoet op dit moment nog niet

Conclusies

Onder studenten en medewerkers zal het gebruik van mobiele devices (smartphones en tablets) de komende tijd naar verwachting sterk toenemen. Voor lezen en notities en voor sommige vormen van interactief onderwijs voldoen tablets goed.

Voor echte productie, zoals het schrijven van papers hangt de inzet van tablets af van persoonlijke voorkeuren en omstandigheden.

Ook de bibliotheek krijgt hiermee te maken: gebruikers willen bibliotheekdiensten gebruiken op hun smartphone of tablet en zij zullen steeds vaker in de bibliotheek werken op een tablet in plaats van op een laptop of vaste computer. Bibliotheken zullen aandacht moeten besteden aan de kwaliteit van wifi, training van personeel, ondersteuning van klanten bij het kiezen van apps en optimalisatie van eigen diensten op tablets.

Vervolg

De aangeschafte iPads zullen de komende maanden rouleren onder medewerkers van de Universiteitsbibliotheek Utrecht, zodat men zich vertrouwd kan maken met de mogelijkheden van dergelijke mobiele devices. Ook zullen er op de twee hoofdlocaties iPads in een console geplaatst worden om door studenten gebruikt te worden. Daarnaast zal de Universiteitsbibliotheek het komende jaar haar dienstverlening via tablets en smartphones uitbreiden, onder andere door het verder ontwikkelen van de huidige mobiele website. <

Verder lezen

De universiteitsbibliotheek in Utrecht is niet de enige die tests met iPads uitvoert. Meer ervaringen bij:

- > Rijksuniversiteit Groningen, UB:
www.essentials-media.nl/12001
- > Universiteit Utrecht, Onderwijskunde: studion.
fss.uu.nl/ipad
- > Hondsrug College (Emmen):
www.hondsrugcollege.nl/actueel/195-ipads_voor_het_hondsrug_college.html
- > Fontys Hogeschool: ifontys.nl

Zie InformatieProfessional.nl

Een veel uitgebreidere lijst met literatuur en projecten, ook in het buitenland, staat op InformatieProfessional.nl.

Inhuren van informatie-professionals wordt nu nog flexibeler

- ☒ werving en selectie
- ☒ uitzenden en detacheren
- ☒ loopbaanbegeleiding
- ☒ talent ontwikkeling

Bel voor meer informatie of persoonlijk advies:
Marlous Weening-Landman 010-2060263

INGRESSUS
Werving Selectie & Detachering

www.ingressus.nl

Verboden boeken

Ter gelegenheid van haar 350-jarige bestaan maakte de Stadsbibliotheek Maastricht een tentoonstelling – met catalogus – over verboden boeken. De catalogus schetst een beeld van de intrigerende bemoeienis van vele 'censoren' met het leesgedrag van hun medemensen.

Door: Jos van Dijk

Verboden boeken | Thera Adriaans, Jurn Glazenburg, John Kampstra, Emile Ramakers, Miriam Mordang, Nico Schelling, Pascal Panis (hoofddred.) | Maastricht: Centre Céramique i.s.m. NXT MIX Communication | 2012 | 140 p. | ISBN 97890796430509 | € 19,50 | Waardering: ●●●○○

Verboden boeken hebben bibliothecarissen altijd in hoge mate geïnterigeerd. De Stadsbibliotheek Maastricht heeft er ter gelegenheid van haar 350-jarige bestaan een tentoonstelling aan gewijd die nog tot 28 oktober te bezichtigen is. Daarin zijn ook een paar verboden werken uit eigen collectie opgenomen zoals een achttiende-eeuwse druk van de *Encyclopédie* van Diderot en werk

van Markies de Sade. Daarnaast is er de bijzonder vormgegeven en fraai geïllustreerde uitgave *Verboden boeken* met een korte beschrijving van 45 verboden boeken, voorafgegaan door een aantal korte teksten over de motieven van zowel autoriteiten als brave burgers en goede gelovigen die anderen het lezen van een bepaald boek niet gunden. Waar mogelijk is

een relatie met de geschiedenis van de Stadsbibliotheek gelegd.

RK Kerk

De rooms-katholieke kerk speelt hier uiteraard een prominente rol, in de beginperiode door het verbod van bepaalde wetenschappelijke en godsdienstige werken. Toch kon de Stadsbibliotheek in de zeventiende eeuw vanwege het dubbelbestuur

van de stad door de katholieke bisschop van Luik en de protestantse Staten-Generaal veel elders verboden boeken aanschaffen. Zo bezit de bibliotheek een oud exemplaar van Copernicus, *De Revolutionibus Orbium Coelestium*. De uit Frankrijk naar Maastricht uitgeweken uitgever Dufour & Roux leverden ook heel wat omstreden boeken. In de twintigste eeuw, tot in de ja-

Data made simple

A-technisch, zo bestempelt David Stuart bibliothecarissen. Desondanks zijn ze de aangewezen lieden om te zorgen dat het 'web of data' nuttig wordt voor internetgebruikers.

Door: Eric Sieverts

Facilitating access to the web of data. A guide for librarians | David Stuart | Londen: Facet Publishing | 2011 | 208 p. | ISBN 978-1-85604-745-6 | £ 44,95 | Waardering: ●●●○○

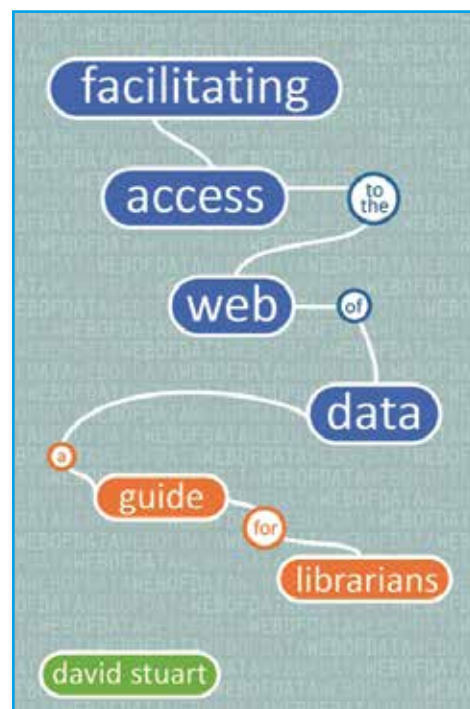
Een boekje over linked open data, speciaal voor bibliothecarissen en informatiespecialisten. De auteur geeft zelf al antwoord op de vraag waarom deze doelgroep een eigen boek nodig heeft. Dat is zowel een kwestie van (technisch) niveau als van te presenteren voorbeelden van toepassingen.

Geen 'how to'

Kennelijk heeft hij geen hoge pet op van ons technisch kunnen, want hij vindt de achterliggende techniek voor ons soort lezers te complex en bovendien erg droog. Het boek is dan ook niet bedoeld als een 'how to'-handleiding. Het wil ons alleen algemeen begrip bijbrengen welke extern beschikbare data nuttig

zouden kunnen zijn om daar voor onze gebruikers iets mee te doen en welke data die we zelf in huis hebben voor anderen wellicht nuttig kunnen zijn. Dat zijn inderdaad de twee vragen die iedereen zich stelt die 'iets' met

linked data wil gaan doen. Al ziet de auteur ons als a-technisch, hij vindt wel dat bibliothecarissen de aan-

ren zestig, had de rooms-katholieke kerk grote invloed op de collectie van de bibliotheek door de censurerende literatuurdienst IDIL. Die verbood bijvoorbeeld het lezen van Willem Frederik Hermans' *De tranen der acacia's* (1949), een boek met een 'pornografisch karakter en onbetamelijke woordkeuze' en *De Metsiers* (1950) van Hugo Claus om vergelijkbare redenen.

Donald Duck

De vermelding van *Donald Duck* als in 1948 door de overheid verboden lectuur verbaast me. Strips werden in die tijd gezien als slechte lectuur voor de jeugd. Maar voor een verbod heb ik geen bron kunnen vinden. De Nederlandse uitgave van het blad dateert ook pas van 1952. 'Omstreden' lijkt me hier een betere kwalificatie, net als de ook opgenomen, van racisme beschuldigde, strip *Sjors en Sjimmie* en het voor de 'couleur locale' vermelde scabreuze en sociaal-kritische gedicht van de Maastrichtenaar Weustenaar *De Percessie van Sjerpenhevel* (1931).

gewezen lieden zijn om te zorgen dat het 'web of data' nuttig wordt voor internetgebruikers en zo kunnen bijdragen aan de 'economics of knowledge'.

Web of data

Het is een niet al te dik boekje geworden. Daarom is het jammer dat nogal veel pagina's opgaan aan algemene beschouwingen over de moderne bibliotheek, over informatievoorziening in het algemeen en over alles waar het algemeen en over alles waar het woordje 'open' voor staat (open access, open science en open source software). Hoe nuttig op zich, die informatie is al uitgebreid op andere plaatsen te vinden. Aspecten van dat 'web of data' uit de titel komen uiteindelijk alleen in de hoofdstukken 3 t/m 7 aan de orde. Die gaan over:

> bestaande datacollecties (data silo's) en wat daar al mee werd gedaan (32 blz.);

Banned Books

De selectie van de auteurs van *Verboden boeken* is, zeker gezien de ruime interpretatie van 'verboden', ongetwijfeld een lastige geweest. Als je ook nog de rest van de wereld mee wilt nemen en teruggaat tot het begin van de geschiedenis van het boek, dan is er gewoon veel te veel. Alleen al in de Verenigde Staten worden tot op de dag van vandaag nog stapels boeken uit de bibliotheek geweerd, zo veel dat er jaarlijks een *Banned Books-week* wordt gehouden.

Ik zal dan ook de verleiding weerstaan om de boeken op te noemen die ik gemist heb. Een kritische noot: de indeling van de lijst van de 45 geselecteerde werken is onbegrijpelijk. Maar los daarvan geeft het resultaat, tezamen met de inleidende teksten, een aardig beeld van de intrigerende bemoeienis van al die 'censoren', zowel goed- als kwaadwillende, zowel autoriteiten als gewone burgers, met het leesgedrag van hun medemensen. <

Jos van Dijk is redacteur van InformatieProfessional.

- > de rol van linked data in de RDF-visie van het semantisch web (24 blz.);
- > embedded semantics – in documenten en webpagina's verwerkte metadata (18 blz.);
- > wat bibliotheken met het 'web of data' moeten, op basis van de vijf wetten van Ranganathan (uit 1931) – de eerste 'books are for use' wordt daartoe geherformuleerd als 'data is for use, whatever its format' (22 blz.);
- > wat bibliothecarissen met het 'web of data' moeten – omhelzen, negeren of 'data librarian' worden (15 blz.).

In de hoofdstukken over RDF en embedded semantics blijkt gelukkig nog wel enige techniek overgebleven. Anders was dit een wel erg mager boekje geworden. <

Eric Sieverts is redacteur van InformatieProfessional.

LEES VERDER OP:

INFORMATIE PROFESSIONAL.NL

website voor informatiewerkers

IP FLASH

onze gratis digitale nieuwsbrief

NIEUWS

blijf op de hoogte

AGENDA

alle congressen en cursussen

BANEN

dé vacatures voor professionals

LEVERANCIERSGIDS

van beveiliging tot zelfservice

FILMPJES

elke week een vakvideo

REDACTIEBLOG

achtergronden bij het nieuws

BIJDRAGEN

verdiepende artikelen en verslagen

REAGEER

praat mee of plaats zelf een opinie of artikel

Het verschil tussen analoog en digitaal in de auteurswet

Door: Mark Jansen

Toen ik onlangs sprak op het IDM Congres in Den Haag, kwam onder andere een vraag over de digitale knipselkrant uit de zaal: waarom gelden er strengere criteria voor de digitale knipselkrant dan voor de analoge variant? Deze vraag leent zich om te laten zien dat de auteurswet onderscheid maakt tussen analoog en digitaal gebruik van auteursrechtelijk beschermde werken. In een geschil tussen de Stichting Reprorecht enerzijds en NBLC en de Provincie Noord Brabant anderzijds, besliste de Hoge Raad alweer in 1995 dat nieuwsartikelen vrijelijk in een papieren knipselkrant mogen worden overgenomen. De Hoge Raad overwoog dat de betreffende uitzondering in de auteurswet met name ertoe strekt de *'free flow of information'* te waarborgen. Dit belang weegt voor nieuwsberichten zwaarder dan het belang van de auteurs van die berichten. Dit geldt echter alleen voor nieuwsberichten en dergelijke. Bij andersoortige berichten kan de auteur zijn auteursrechten voorbehouden en is overname in een knipselkrant niet toegestaan. Al met al zeer veel ruimte voor de papieren knipselkrant dus, zolang de overgenomen artikelen maar nieuwsberichten betreffen.

Op 22 mei 2001 werd op Europees niveau de auteursrechtlijn vastgesteld. Aanleiding voor deze nieuwe richtlijn vormen de technologische ontwikkelingen die zich (ook toen al) in hoog tempo voordeden. Dankzij de opkomst van het internet en de steeds goedkopere elektronica, werd het steeds makkelijker om op zeer eenvoudige wijze

snel, goedkoop en grootschalig auteursrechtelijk beschermd materiaal te kopiëren. Besloten werd dan ook het 'digitale auteursrecht' in heel Europa zoveel mogelijk gelijk te trekken en een hoog beschermingsniveau te introduceren. Er werd slechts een beperkt aantal uitzonderingen toegestaan op dat hoge beschermingsniveau. Alleen voor analoog gebruik van auteursrechtelijk beschermde werken geldt dat lidstaten van de Europese Unie de bestaande uitzonderingen nog mochten handhaven.

De uitzonderingen die de auteursrechtlijn noemt zijn allemaal streng geformuleerd. Bovendien introduceert de richtlijn de zogenaamde 'driestappentoets': (1) een uitzondering mag slechts in bepaalde bijzondere gevallen worden toegepast, (2) mits daarbij geen afbreuk wordt gedaan aan de normale exploitatie van werken en (3) de wettige belangen van de rechthebbenden niet onredelijk worden

geschaad. Dat is gezien de achtergrond van de richtlijn ook niet zo verrassend. Het is niet de bedoeling van de wetgever dat met een beroep op een uitzondering bijvoorbeeld een concurrerend product zou kunnen worden ontwikkeld of anderszins op grote schaal de belangen van de rechthebbende zouden kunnen worden geschaad.

Deze gedachtegang is ook terug te zien in een uitspraak van de Rechtbank Den Haag van 2 maart 2005 over diverse digitale knipselkranten die op rijksministeries werden ontwikkeld. De Rechtbank Den Haag overwoog dat dergelijke digitale knipselkranten – onder meer vanwege de zoek- en archief functie in dergelijke bestanden – de eerder genoemde 'driestappentoets' niet kunnen doorstaan. De krantenuitgevers zouden volgens de rechtbank op onredelijke wijze worden belemmerd in de eigen digitale exploitatie van hun materiaal, wanneer het de Staat vrij zou staan om zelf zonder

enige vergoeding eigen digitale knipselkranten op te zetten. Er is onder juristen wel discussie over deze uitspraak geweest. Ik denk echter dat het nettoresultaat in lijn is met de bedoeling van de Europese wetgever.

Analoog en digitaal gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal wordt dus soms verschillend beoordeeld. Een beroep op een uitzondering in de auteurswet bij analoog gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal, wordt uiteindelijk veelal beoordeeld door de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft in het verleden wel laten zien flexibel met de uitzonderingen in de Auteurswet om te willen springen en ruimte te willen laten voor ongeschreven uitzonderingen. Voor digitaal gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal is het laatste woord aan het Europese Hof van Justitie. Dat Hof heeft te oordelen over een richtlijn die op zichzelf streng is geformuleerd. Er zijn dan ook al enkele uitspraken door het Hof van Justitie gedaan waarin het Hof inderdaad een ruime beschermingsomvang aanneemt van auteursrechtelijk beschermd materiaal. Tegelijk lijkt dit Hof de laatste jaren ook wel voorzichtig enige ruimte te bieden voor een wat flexibeler benadering van het auteursrecht (meest recent in maart 2012). Wat de uitkomst is van die ontwikkelingen, moet verder worden afgewacht.

Mark Jansen is advocaat IT-recht en Intellectuele Eigendom bij Dirkzwager advocaten & notarissen.

Door: Raymond Snijders

Kindle for Android

Producent: Amzn Mobile LLC

Platform: Android, er zijn ook versies voor iOS, WP7 en Blackberry

Prijs: gratis

Waardering: ●●●●●

Digitaal lezen is niet alleen voorbehouden aan ereaders, ook op je tablet kun je prima ebooks lezen. Beschik je niet over een Kindle-ereader en lees je wel graag Engelstalige ebooks, dan is de Kindle-app een uitstekend hulpmiddel om de ebooks van Amazon te lezen. Alle gekochte

Kindle-ebooks zijn automatisch beschikbaar in het archief van de Kindle-app en laten zich downloaden op de tablet zelf.

Via de Send to Kindle-functie kun je ook eigen (Mobipocket-)ebooks, Word-documenten en pdf's via e-mail versturen naar je tablet, die dan zichtbaar worden in het archief. Via het Amazon-netwerk wordt ook telkens gesynchroniseerd tussen al je Kindle-apps en ereader(s).

De Kindle for Android-app onderscheidt zich van de iOS-versies doordat hierin wel de Amazon-webwinkel beschikbaar is. Je kunt rechtstreeks vanuit de app ebooks kopen. Persoonlijk vind ik het dan ook ideaal om Kindle-ebooks op mijn 7 inch tablet te lezen. Dus koop je wel eens ebooks bij Amazon en heb je een tablet, dan is dit een app om meteen te installeren. <

Kindle for Android

Door: Alice Doek

Tablisto

Producent: Yellowmind

Platform: iOS (iPad)

Prijs: gratis

Waardering: ●●●○○

Tablisto is een leuk ingerichte ereader-app. In de Kiosk kun je tijdschriften, kranten en boeken kopen, waarvan sommige gratis. In de *Brievenbus* belanden dagelijks de nieuwe afleveringen, met de wikkels er nog om. Eén klik op een omslag verplaatst het bijbehorende leesvoer naar de *Leestafel*.

Met de knop *Bureau* kun je snel wisselen van lectuur en in de *Boekenkast* staat de hele collectie, waarin je zelf mappen kunt aanmaken.

En een extraatje is dat eigen pdf- en ePub-bestanden kunnen worden geïmporteerd en gelezen.

Mooi is ook de full-text zoekfunctie, maar helaas werkt die alleen in de Kiosk, dus voordat je de boeken of tijdschriften hebt aangeschaft.

Op de website staat: 'Tablisto maakt deel uit van het distributieplatform Push2Tablet dat speciaal ontwikkeld is om uitgeverij in staat te stellen op simpele wijze hun magazines, boeken en kranten te verrijken met interactiviteit en multimedia, en vervolgens te distribueren naar iPad en andere tablets.' Dat klinkt goed, maar naar dergelijke verrijkte publicaties moet men (nog) met een lantaarntje zoeken.

Ook de traagheid bij het openen van documenten is opvallend. Voor het lezen van ePubs op de iPad kies ik daarom vooralsnog liever Stanza. <

Tablisto

Door: Dymphie van der Heyden

ezPDF Reader

Producent: Unidocs inc

Platform: Android

Prijs: € 2,50

Waardering: ●●●●●

Voor annoteren van pdf's heb je nog altijd een betaalde app nodig. RepliGo Reader is een goede, al is ezPDF Reader de laatste tijd sterk verbeterd: hij kan grotere bestanden aan en heeft een nachtmodus.

Met beide apps kun je stickynotes, onderstrepingen, pijlen, cirkels en vierkanten zetten in een pdf, stukjes kopiëren, highlighten, zoeken en bookmarks tonen, alsook het bestand opslaan onder een andere naam. Onderaan het scherm laten de apps alle pagina's zien waar je meteen

naartoe kunt en ze werken prima met Dropbox. Je kunt de 'edits' van de ene app in de andere bewerken.

Wat ezPDF voor heeft op RepliGo, is een *voice reading*-optie waarmee je tekst kunt laten voorlezen in Engels, Duits, Frans, Italiaans of Spaans. Bovendien kun je zelf bookmarks toevoegen en plaatjes invoegen.

Ook aardig aan ezPDF is dat hij net als een ereader een boekenplankje heeft, dat je naar pdf's kunt zoeken en dat voor het bladeren de bladzijden rechtsonder opkrullen. Een minpuntje is de rommelige *user interface*. Daardoor werkt het niet alleen weinig intuïtief, het geeft ook een onrustig beeld. Verder ontbreekt een 'undo'- en 'redo'-functie.

ezPDF Reader is desalniettemin zijn geld waard. Werk je veel met pdf's, neem dan ook RepliGo erbij en *go paperless*. <

ezPDF Reader

Tijdwinst door documentmanagementsysteem

Een documentmanagementsysteem (DMS) zou een organisatie tijd- en dus geldwinst opleveren. Antoine Gribnau nam de proef op de som.

Door: Antoine Gribnau

Iedere leverancier van een documentmanagementsysteem (DMS) en consultant in ons vakgebied wijst op de voordelen die de implementatie van een DMS voor een organisatie kan bieden. Een van de belangrijkste argumenten daarbij is de verbeterde vindbaarheid van de documenten en de tijdwinst die dat oplevert. Ook in de vakliteratuur geven verschillende auteurs aan dat een goede implementatie van een DMS veel tijd- en dus geldwinst oplevert voor een gemiddelde organisatie.

Maar wat is een gemiddelde organisatie? Iedereen zal willen weten of de invoering van een DMS voor de eigen organisatie inderdaad de beloofde winst oplevert.

De gemeente Den Haag beschikt over een DMS, Plato genaamd, maar dat systeem is nog niet op alle afdelingen ingevoerd. Ook niet op de afdeling Informatiemanagement. Alle documenten staan daar nog in een, tamelijk ongeorganiseerde, mappenstructuur op een gemeenschappelijke schijf. De vraag die ik in het kader van mijn afstudeeronderzoek voor de opleiding IDM Den Haag heb onderzocht was: welke tijdwinst levert de implementatie van een DMS op voor deze afdeling?

Voordelen

Allereerst heb ik de literatuur geraadpleegd. Daarin kwam ik al veel voordelen van het gebruik van een

DMS tegen die een besparing op zouden kunnen leveren, zoals:¹

- > snelle toegang tot de juiste informatie voorkomt vertragingen en fouten in het werk;
- > besparing op arbeid en opslagkosten ten opzichte van een handmatig systeem;
- > besparing met betrekking tot het opzoeken, printen, verzenden en kopiëren van documenten;
- > betere samenwerking door een documentbeheersysteem;
- > een DMS maakt het delen van informatie en kennis tussen alle betrokken partijen mogelijk. Hier-

door kan beter samengewerkt worden en kunnen projecten sneller uitgevoerd worden;

- > wijzigingen van documenten zijn snel beschikbaar voor alle betrokkenen;
- > documentwijzigingen worden gecontroleerd doorgevoerd.

Scenariotest

Alles bij elkaar zou een besparing van 10-30 procent mogelijk moeten zijn.² Maar geldt dat ook voor de afdeling Informatiemanagement? Om dat na te gaan heb ik een 'scenariotest' uitgevoerd, waarbij ik

twee processen van de afdeling Informatiemanagement heb ingericht in het DMS. Vervolgens heb ik concreet gemeten welk verschil ik kon waarnemen in de tijd die mensen nodig hebben om een document te vinden c.q. op te slaan in de oude situatie en in het DMS. Vijf testpersonen kregen na een korte instructie drie opdrachten voor het vinden en beheren van documenten op de traditionele G-schijf en in het DMS.

Stopwatch

Met een stopwatch heb ik gemeten hoe lang de testpersonen deden over het uitvoeren van de opdrachten:

- > **Scenario 1.** Het zoeken naar het PID (Project Initiatie Document) kost in het DMS gemiddeld 27 procent minder tijd dan op de G-schijf.
- > **Scenario 2.** Het opslaan en beheren van een document op de juiste locatie kost gemiddeld in het DMS 61 procent minder tijd dan op de G-schijf.
- > **Scenario 3.** Het zoeken van drie voortgangsrapportages kost in het DMS gemiddeld 73 procent minder tijd dan op de G-schijf.

Conclusie

In totaal kost het uitvoeren van de drie scenario's in DMS gemiddeld 59 procent minder tijd dan op de G-schijf. Daarmee luidt de conclusie dat zowel volgens de theorie als in de praktijk er op de afdeling Informatie veel valt te besparen door gebruik te maken van een DMS. <

Noten

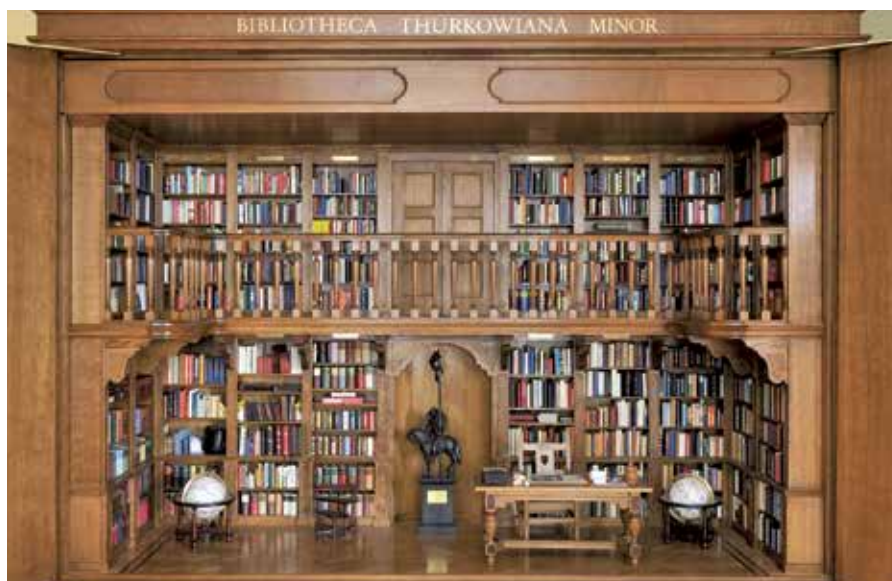
- 1) Zie: Damen, J. (2006). *Documentbeheer in de praktijk*. Management Kennisbank. www.managementkennisbank.nl/NL/ict-telecommunicatie-advies/document-management/documentmanagementsoftware-document-beheer.
- 2) Doorn, van, C. (2005). *Geld besparen met efficiënt documentbeheer*.

Antoine Gribnau is integratiecoördinator DMS bij Haags Gemeente Archief / Gemeente Den Haag.

Bibliotheca
Thurkowniana Minor

Foto's: Museum Meermanno | Huis van het boek

events, etc.

14 juni • SEMINAR MEDIASERVICE •
Klantenmiddag van Ingressus • Culemborg
• www.ingressus.nl

**14 juni • HOE ORGANISEER JE
INTERNE KENNISDELING BIJ 'HET
NIEUWE WERKEN'?** • Bijeenkomst van
Het Zuidelijk Informatie Netwerk •
Locatie wordt nog bekendgemaakt
• www.zinnet.info

21 juni • KBENP ZOMEREVENT 2012
• Scheveningen • www.KBenPnl

**27-30 juni • MOBILIZING THE
KNOWLEDGE ECONOMY FOR EUROPE**
• 41st Annual Conference LIBER • Tartu
(Estland) • www.utlib.ee/liber2012

**28 juni • BAAS OVER EIGEN META-
DATA?** • Studiedag DEN i.s.m. project
Digitale Collectie NL • Utrecht
• www.den.nl

**4-6 juli • EAHL 2012 CONFERENCE:
HEALTH INFORMATION WITHOUT
FRONTIERS** • Brussel • [sites-final.
uclouvain.be/EAHL2012/conference](http://sites-final.uclouvain.be/EAHL2012/conference)

**21-24 augustus • IIIX 2012:
FOURTH INFORMATION INTERACTION
IN CONTEXT SYMPOSIUM**
• Nijmegen • iix2012.org

Meer events op
www.informatieprofessional.nl

Future of information and library associations

Onder de titel *The future of information and library associations* organiseert de NVB een internationale conferentie in samenwerking met IFLA, de International Federation of Library Associations and Institutions. Van 7 tot en met 9 augustus komt in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een scala van onderwerpen aan bod. Centraal staan de toekomstvisies op het bibliotheek- en informatievak en de rol van beroepsverenigingen bij het bevorderen van de invloed die informatie heeft op economie en maatschappij.

Ook is er aandacht voor succesverhalen van bibliotheek- en informatieverenigingen over de hele wereld, en voor zaken als bibliotheekpromotie: hoe zet je bibliotheken op de agenda? Tot slot geeft het NVB-partnerprogramma met bibliotheekverenigingen uit Nepal en uit het (voormalig Nederlandse) Caribisch gebied acte de présence.

De conferentie, met sprekers uit alle delen van de wereld, vindt plaats ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de NVB. Het is een van de *satellite meetings* die gehouden worden in samenhang met de IFLA-conferentie in Helsinki in augustus. www.nvb100.nl/ifla-satellite-meeting

exposities

Miniatuurbibliotheek

Sinds 13 april is Museum Meermanno | Huis van het boek de eigenaar van de Bibliotheca Thurkowniana Minor, een miniatuurbibliotheek die werd opgericht door Guus en Luce Thurkow. Van 1984 tot 2003 verzorgde het echtpaar Thurkow onder de naam The Catharijne Press een antiquariaat en uitgeverij van miniatuurboeken. In 2001 besloten zij een bibliotheek voor miniatuurboeken te laten bouwen naar het voorbeeld van beroemde zeventiende- en achttiende-eeuwse Nederlandse poppenhuizen. Uitgaande van de maximale grootte van een miniatuurboek van 3 inch oftewel 76 mm werd als maatvoering gekozen voor een schaal van 1 op 4. Binnen een jaar was het project voltooid.

Naast twintig boekenkasten met zes planken bevat de bibliotheek een aard- en een hemelglobe, een werktafel en stoel voor de bibliothecaris, een boekentrap en een standbeeld van Don Quichote, de beschermheer van de bibliotheek.

De collectie van 1515 miniatuurboeken is klassiek ingedeeld in rubrieken als *Historia Naturalis* en *Musica*, en een enkele meer moderne categorie als *Photographia*. De afdeling *Erotica* is achter een geheime toegang verborgen. Zowel de inhoud als de verschij-

ningsvorm van de boeken is zeer divers: van *Prediker* tot *Het kleine insektenboek* van Godfried Bomans en van buidelboek tot leporello, een modern gevouwen boek. Van deze boeken zijn er 59 unica: werken gedrukt in een oplage van slechts één exemplaar en enige handschriften. Vele hiervan zijn speciaal voor deze bibliotheek gemaakt.

Er worden op dit moment enkele bouwkundige aanpassingen verricht om de bibliotheek permanent toegankelijk te maken voor het publiek. Tot 9 juni opent een museumwerker de kast elke woensdag om 13 uur. Na die datum is het miniatuurgebouw te zien tijdens de openingsoeren van het museum.

www.meermanno.nl

Politieke affiches

Onder de titel *Klaus Staeck – Grafisch protest in 120 affiches* besteedt het Affichemuseum in Hoorn tot 2 juli aandacht aan Klaus Staeck, jurist, lid van de SPD en sinds 2006 voorzitter van de Akademie der Kunste in Berlijn. Met zijn werk toont Staeck aan dat het politieke affiche niet heeft afgedaan en is vervangen door televisie of internet. Integendeel. Sinds 1960 maakt en verspreidt hij prenten, Ansichtkaarten en affiches.

www.affichemuseum.nl

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

Nadia Kreeft (1987) werkt sinds kort als vakreferent Japanologie en Koreanistiek in de Universiteitsbibliotheek Leiden. Het is haar eerste baan.

Hoe ben je aan je baan in de Universiteitsbibliotheek Leiden gekomen? Er kwam een vacature vrij en ik solliciteerde. Achteraf klinkt het simpel, maar toch heeft het bij elkaar wel een maand geduurd.

Waarom leek het je een aantrekkelijke functie? Er zijn niet veel functies die aansluiten bij mijn studie – Japanse taal en cultuur – en die ook de mogelijkheid bieden om te blijven leren en een ‘echt’ vak te leren. Bovendien, met de huidige ontwikkelingen in de digitale informatievoorziening en de aanhoudende stroom nieuwe bronnen lijkt het me vrij sterk dat je in een sleur komt van ‘iedere dag hetzelfde’.

Was werken in een bibliotheek altijd al een droom van je? Een ‘droombaan’ heb ik nooit voor ogen gehad. Studenten die met een bepaalde functie of werkplek in gedachten een studie kiezen, lijken me zelfs enigszins naïef. Wel heb ik altijd gedaan wat ik leuk vind om te doen, en ik koos mijn studie met het (wellicht ook ietwat naïef) vertrouwen om zo ooit wel ergens te belanden waar ik deze persoonlijke interesses kon omzetten in een professionele baan. Maar werken in een bibliotheek? Als je het mij had gevraagd toen ik nog op de middelbare school zat, had ik hoogstwaarschijnlijk ‘nee’ gezegd – al bleek laatst dat mijn toenmalige klasgenoten alles behalve verbaasd waren toen ze het nieuws via Facebook lazen. Dat vat ik dan ook maar op als een compliment.

Hoe bevalt je baan? Ik heb net mijn eerste maand erop zitten en het bevalt me uitstekend! Ik heb ontzettend leuke collega’s die me op weg helpen met alles wat ik moet weten – of dat nu het aanschaffen van boeken via Aleph is of welke koffieautomaat ik beter kan mijden. Gezien het feit dat ik geen opleiding of werkervaring heb met betrekking tot bibliotheekwerk, is het ook erg fijn dat ik in het inwerkprogramma van de Universiteitsbibliotheek ruim de tijd heb gekregen om alles uit te pluizen. Waar ik momenteel misschien toch wel het meest aan moet wennen, zijn de eerstejaars die me aanspreken met ‘mevrouw’, terwijl ik hier vorig jaar rond deze tijd zelf nog student was.

Je bent ook bezig met een proefschrift. Wat is

je promotieonderwerp? De Shimabara-Amakusa-opstand van 1637-1638, een opstand van lokale boeren en ex-samoerai die hardhandig werd neergeslagen door het leger van de Shogun. Deze opstand is echter vooral bekend vanwege de aanwezigheid van katholieke symbolen en leuzen bij de rebellen en de deelname van de Nederlanders bij het bevechten van de opstandelingen.

Welke studie heb je gedaan? Ik heb een BA en een MA Japanse taal en cultuur (tegenwoordig Japanstudies).

Wat is je favoriete site of weblog? Voor mijn werk zit ik natuurlijk wel vaak op easasianlibrary.wordpress.com, omdat daar de aanvraagmodule, *instructionals* en veel handige links op staan.

Welk ebook las je het laatst? Ik lees geen ebooks. Ik heb een ereader gekocht omdat ik veel papers die online in pdf-formaat te krijgen zijn lees. Het scheelt enorm in de printkosten iedere keer, om over het milieu maar te zwijgen. Maar wat boeken betreft – en zeker studieboeken – die heb ik toch het liefst in de kast staan.

Heeft het papieren boek nog toekomst?

Beslist. Natuurlijk hebben digitale bronnen de toekomst, en derhalve digitaal lezen ook. Misschien dat de Universiteitsbibliotheek er in de verre toekomst net zo uitziet als in de animatieserie *Futurama*: één disk met fictie en één disk met non-fictie. Snel toegankelijk, makkelijk zoek-

baar, opslag is geen probleem. En toch zijn er nog genoeg kanten aan een boek waar dat matte pixelscherm van mijn ereader niet tegenop kan. Lees jij je kinderen een verhaaltje voor het slapen gaan voor met de iPad? En stel, je komt Arthur Japin tegen in de trein, vraag je dan of hij je ereader met daarop *Vaslav* wil signeren?

Je favoriete vrijetijdsbesteding? Buiten werktijd zoek, transcribeer en vertaal ik bronnen uit het Nationaal Archief voor een Australische onderzoeker, leer ik Koreaans, lees en vertaal ik bronnen voor mijn PhD-onderzoek, sport een uur per dag en doe af en toe ook nog iets aan het huishouden. Maar mijn favoriete vrijetijdsbesteding is denk ik toch wel lekker stereotype voor vrouwen; shoppen. Nog een voordeel van werken achter een bureau: ik kan hoge hakken kopen en die gewoon aandoen naar mijn werk zonder aan het einde van de dag krom te lopen van de pijn.

Wat zou je willen zijn als je geen bibliothecaris was? Geen idee eigenlijk. Misschien een beroep waarvoor ik veel naar Japan en Korea zou kunnen reizen. In dat geval had ik misschien naar andere vacatures gezocht of een andere Master gevolgd. Maar dat is altijd achteraf denken. Vooralsnog ga ik gewoon verder op de manier die mij nog nooit teleur heeft gesteld: de kansen grijpen die gegeven worden. Zo ben ik immers ook aan deze fantastische baan gekomen.

EEN ANDER VAK

Schrijver

Mira Feticu, werkzaam bij de Bibliotheek Den Haag, publiceerde onlangs haar eerste Nederlandse roman. In haar geboorteland Roemenië verschenen eerder een verhalenbundel en een roman van haar hand. Ook werden haar gedichten uitgegeven.

Foto: Liesbeth Kuipers

Zes jaar woont Mira Feticu (1973) nu in Nederland. Die eerste jaren waren niet gemakkelijk, zegt ze. Samen met haar Nederlandse man, die ze in de collegezalen van de universiteit van Boekarest had leren kennen, verliet ze het land dat haar voor altijd zal blijven herinneren aan de (voorbije) dictatuur van Ceausescu. 'Het vertrek voelde als het begin van een nieuw leven.' 'In Roemenië zijn boeken altijd mijn reddingsboei geweest,' vertelt ze. 'In boeken ontdekte ik een andere wereld dan de communistische waarin ik op dat moment leefde. En ik kon zo mezelf leren ontdekken.' Om ook in Nederland weer 'tussen

de boeken te zijn', schreef ze een open sollicitatie naar de Bibliotheek Den Haag. Tot haar verrassing werd ze meteen uitgenodigd voor een gesprek, liep vervolgens twee maanden stage en kreeg een baan als baliemedewerker aangeboden. 'Het was mijn eerste grote kans in Nederland,' zegt Feticu, die toen niet meer dan een paar honderd woorden Nederlands sprak. De eerste tijd in de bibliotheek noemt ze een ontdekkingsreis. 'Iedere dag leerde ik nieuwe woorden.' Het was ook een thuiskomen in figuurlijke zin. 'In Nederland heb ik alleen mijn dochter en mijn man, maar nu heb ik er een "familie" bij

gekregen.' Ze spreekt liefkozend over haar collega's op wie ze in moeilijke tijden kon - en kan - rekenen. In haar geboorteland werkte Feticu als radiomaker, schrijver en publicist. 'Dat werk heeft me enorm geholpen om dit alles te doen: ik durf veel.' Op grond van haar ervaring en haar studie Letterkunde gaf de Bibliotheek haar nóg een kans: ze maakt nu het programma Literatuur Late Night, waarin de schrijvers Abdelkader Benali en Oscar Kocken samen met gasten nieuwe boeken bespreken. Feticu wist dat ze de levenslessen van de afgelopen jaren ooit aan het papier zou toevertrouwen. Niet in

het Roemeens maar in haar nieuwe taal, het Nederlands. In 2010 brak dat moment aan. 'Dat voelde als een soort van zwangerschap.' Onlangs is bij uitgeverij De Geus haar roman *Lief kind van mij* uitgekomen. Het boek gaat over een meisje dat opgroeit in een Roemeens dorp, naar een internaat wordt gestuurd en langzaam de weg naar volwassenheid bewandelt. *Lief kind van mij* bevat autobiografisch elementen, zegt Feticu, die in haar boek thema's als immigratie, moederschap, seksualiteit, het huwelijk en het communisme aansnijdt. Bij het schrijven van de roman realiseerde ze zich pas dat je je geschiedenis moet kennen om te weten wie je bent. 'Ik besepte toen pas goed dat ik door mijn geschiedenis anders ben dan de meeste Nederlanders. Ik krijg nog steeds rillingen als ik boodschappen moet doen; we hadden bijna niets te eten in Roemenië. Nu kan ik in de supermarkt mijn mand vol laden. Nog steeds is dat voor mij een bijzondere ervaring. Het staat symbool voor de vrijheid.' 'Het voelt alsof de zeven vette jaren, zoals in de bijbel verwoord, nu zijn aangebroken. Niet iedereen krijgt, zoals ik, de kans om twee keer te debuten: zowel in Roemenië als in Nederland.' <

LINTJESREGEN

Tussen de ruim zestig mensen die op 27 april in Amsterdam een koninklijke onderscheiding ontvingen en de bijbehorende versierselen door de Amsterdamse burgemeester Eberhard van der Laan kregen opgespeld, bevonden zich twee informatieprofessionals.

>> **Martie Severt**, manager van de Muziekbibliotheek van de Omroep, is benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Hij kreeg de onderscheiding toegekend vanwege zijn verdiensten als oprichter en bestuurslid van de Nederlandse Vereniging van Muziekbibliothe-

ken, Muziekarchieven en Muziekdocumentatiecentra (NVMB), als voormalig voorzitter van de IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres) en mede-organisator van de IAML Conference 2009.

>> **Jacques Spaapen** is benoemd

tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. Dit wegens zijn bijzondere verdiensten bij de ontwikkeling van de Universiteitsbibliotheek van de Vrije Universiteit (UB VU), waar hij van 1976 tot 2011 werkte, en voor zijn bijdrage aan ontwikkelingen op bibliotheekgebied op landelijk niveau.

Hij was onder andere betrokken bij GO opleidingen, FOBID Commissie Ontsluiting, UKB-cat, Redactie Richtlijnen (GGC) en de Werkgroep Kwaliteit Database onder de Stuurgroep Consortium GII. Sinds zijn pensionering is hij werkzaam voor OCLC in Leiden. <

Foto: Jan Faessen fotografie

Martie Severt (links)

Jacques Spaapen

Academische lente of hogedrukkruggetje?

Frank Huysmans is
bijzonder hoogleraar
bibliotheekwetenschap
aan de Universiteit
van Amsterdam en
zelfstandig onderzoeker
en adviseur bij
WareKennis.nl

Al enkele jaren voert Harvard intern een open publicatiebeleid. Alle publicaties van medewerkers moeten digitaal worden ingediend bij de universiteit opdat hun collega's ze kunnen raadplegen zonder hun geleerde hoofden tegen betaal- of andere muren te stoten. Maar nu gooit Harvard haar kont echt tegen de krib. De meest prestigieuze universiteit ter wereld roept haar medewerkers op voortaan ook voor de buitenwereld waar mogelijk in open access te publiceren. Steen des aanstoots is de prijsverhoging van twee uitgeverhuizen-wier-namen-wij-hier-niet-noemen-maar-u-weet-welke-het-zijn.

Die verhoging accepteren zou betekenen dat een onevenredig groot deel van het collectiebudget bij die twee uitbuiters terecht komt, ten koste van wat er verder nog moet worden aangeschaft. Dezelfde universiteit geeft een week later meer dan 12 miljoen records aan metadata vrij onder een CC0-licentie. En weer een week later kondigt ze aan samen met MIT 60 miljoen dollar te gaan investeren in een elearningplatform met colleges van beide instituten. Een 'strong commitment to open access' heet dat.

Dan denk je: dit is de bom. Nu gaat het gebeuren dat wetenschap-
 pers hun zelfverkozen juk gaan afwerpen. Te lang hebben zij hun
 auteursrechten – die zijzelf niet eens bezaten, maar hun werkge-
 vers toebehoorden – overgedragen aan de publicatiepenose. Een
 bedrijfstak die in auteurscontracten jammert dat hij met deze over-
 eenkomsten een enorm risico aangaat en bijgevolg het aangele-
 verde werk op alle mogelijke manieren moet kunnen exploiteren. Of
 de auteur van alle hem toekomende rechten maar even afstand wil
 doen. Waarmee die zijn studenten én zijn werkgever dupeert. Bei-
 den moeten nu hun beurs trekken om het artikel te kunnen inzien.
 Aan het einde van het boekjaar uitmondend in een winstmarge van
 36 procent (zijnde ruim een miljard dollar) van u-weet-wel-wie. Wis-
 kundester Timothy Gowers verzamelde sinds januari ruim 11.000
 medestanders in zijn boycot van deze uitgever. Sommigen nemen
 de term ‘academische lente’ in de mond.

Maar dan zoek je nog wat rond voor wat extra informatie om je indruk te onderbouwen dat het echt menens is – en volgt de ont-nuchtering. Want je leest over de serials crisis. Je bladert het proef-schrift van Henk Voorbij nog eens door en leest dat al in de jaren negentig veel onderzoek werd gedaan naar het onevenredig duurder worden van wetenschappelijke tijdschriften. En de dissertatie van John Mackenzie Owen, die laat zien dat onderzoekers weinig ge-neigd zijn hun publicatiegewoonten te veranderen. E-journals, ook open access-tijdschriften, maken weinig gebruik van mogelijkheden die hun digitale gedaante biedt.

Eerst zien, dan geloven. Zelfs nu de regering-Cameron in het Verenigd Koninkrijk ten overstaan van de uitgeversvereniging een open access-beleid aankondigt. En de invloedrijke Wellcome Trust van haar subsidieontvangers eist dat hun werk uiterlijk na zes maanden vrij op het web staat. Want: wetten en praktische bezwaren. weet u wel.

> **BOEKEN- EN**

ABONNEMENTENSERVICE

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

Ilge Subscription Management

Postbus 87592
1080 JN Amsterdam
Tel 020-6441842
Fax 020-6444412
info@ilge.nl
www.ilge.eu

ILGE is al meer dan 25 jaar de meest persoonlijke, betrouwbare partner in abonnementenbeheer. Zowel openbare bibliotheken als medische en bedrijfsbibliotheken genieten van onze deskundige dienstverlening en scherpst mogelijke prijzen.

Van Dijk Zakelijk

Postbus 486
3990 GG Houten
Tel 088-2345900
Fax 030-6386958
klantenservice@vandijkzakelijk.nl
www.vandijkzakelijk.nl

Leverancier van vakinformatie. Laat het beheer over uw abonnementenpakket en boekbestellingen aan Van Dijk Zakelijk over, en creëer voor uzelf overzicht en kostenbesparing.

> **CONSULTANCY**

> **ADVIESBUREAUS**

Infomare

Postbus 333
4530 AH Terneuzen
Tel 0115-608699
www.infomare.eu

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Reekx

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-3124618
Fax 050-3120592
www.reekx.nl

> **ICT DIENSTVERLENING**

BeeSmart

Pieter Bruegelstraat 14
7731 SK Ommen
Tel 088-2337627
Fax 088-2337650
info@beesmart.nl
www.beesmart.nl

BeeSmart is een innovatief ICT-bedrijf met unieke oplossingen voor o.a. cashless dienstverlening, outsourcing, compleet beheerde diensten op het gebied van gaming en wifi, maar ook oplossingen voor printing en telefonie.

> **INFORMATIEPROVIDERS**

> **HOSTS**

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

> **OPLEIDINGEN**

> **CURSUSSEN**

> **BIJSCHOLING**

Erasmus Academie

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Tel 010-4081839
info@erasmusacademie.nl
www.erasmusacademie.nl

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260, Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

GO opleidingen

Postbus 164
2270 AD Voorburg
Tel 070-3512380
Fax 070-3549789
www.GOopleidingen.nl

HvA / Archiefschool

Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
Tel 020-5954788
www.archiefschool.nl

> **PERSONEEL**

> **WERVING & SELECTIE**

> **DETACHERING**

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Randstad/ProBiblio

Opaallaan 1180
2132 LN Hoofddorp
Tel 023-5546275
www.probiblio.nl/randstad

Reekx

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-312 46 18
Fax 050-312 05 92
www.reekx.nl

> **SOFTWARE**

Adlib

postbus 1436
3600 BK Maarssen
Tel 0346-586800
Fax 0346-561655
www.adlibsoft.com

Infor Library and Information Solutions

Pettelaarpark 103
5216 PR 's-Hertogenbosch
Tel 073-6205222
Fax 073-6205298
www.vubis-smart.com

Librix

Postbus 102
7140 AC Groenlo
Tel 0544-471111
Fax 0544-465814
www.nedaplibrix.com

> **UITGEVERS**

ProQuest

The Quorum, Barnwell Road
Cambridge CB5 8SW
United Kingdom
Tel +44-(0)-1223215512
Fax +44-(0)-1223215513
www.proquest.com

Ook een vermelding van uw bedrijf? Bel Bart van der Wal bij
Acquire Media op 038-4606384 of mail bvdwal@acquiremedia.nl.

NVB100 JUBILEUMCONGRES

15 november 2012
Beatrix Theater in Utrecht

Earlybird actie

€ 25,- korting
op de toegangsprijs*
U betaalt 120 euro

na 15 september
betaalt u € 145,-

* De korting geldt voor leden van de NVB en voor leden van de volgende netwerken/verenigingen: ABD-BVD (Belgische Vereniging voor Documentatie), AIN (Amsterdams Informatie Netwerk), BIN (Belgian Information Network), CNIN (Centraal Nederland Informatie Netwerk), Het Overleg, HIN (Haags Informatie Netwerk), IHOL (Infostructuur Hoger Onderwijs Limburg), NIN (Noordelijk Informatie Netwerk), NVBA (Netwerk voor Bedrijfsmatig Archiveren), NVMB, OIN (Oostelijk Informatie Netwerk), RMC, Vereniging SOD, VPOD, VVBAD (Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen) en ZIN (Zuidelijk Informatie Netwerk).

Niet-leden betalen € 275,-
incl. 2 jaar lidmaatschap van NVB.

www.nvb100.nl

swets

dlb

EBSCO

INFORMA

INFORMATIE
PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers